

I. MODELY VZŤAHU ŠTÁTU A CIRKVI

(Konfesnoprávne systémy)

1. 1. ÚVOD

Z hľadiska vzťahu štátnej moci k cirkvám a náboženským spoločnostiam (NS) je možné teoreticky (všeobecne) vymedziť dve kategórie modelov tohto vzťahu:

- konfesijný štát
- sekulárny štát.

Konfesijný štát môže existovať v tzv. klasickej podobe (jedno náboženské vyznanie je privilegované, resp. určitá cirkev a jej príslušníci) alebo v podobe “*à rebours*” (konfesijný štát “naopak”, nahradzujúci náboženský kult a jeho symboly nenáboženským kultom s jemu vlastnými formami a symbolickými prejavmi, ktoré majú svojou vonkajšou podobou vytlačiť a nahradiť tie náboženské). Sekulárny štát môže mať charakter odluky cirkvi od štátu (separačný model) alebo sa v ňom uplatňuje vzťah kooperácie (spolupráce) štátnej moci a jednotlivých cirkví (kooperačný, resp. koordináčny model).

1. 2. KONFESIJNÝ ŠTÁT

V konfesijnom štáte privileguje štátna moc určité náboženské vyznanie (prostredníctvom určitej cirkvi, resp. NS) alebo určité náboženstvo. Privilegovaná cirkev sa potom označuje často ako štátna cirkev. Podľa vzťahu štátnej moci k ostatným náboženstvám a cirkvám je konfesijný štát tolerančný alebo netolerančný. Tolerančný konfesijný štát garantuje individuálnu náboženskú slobodu (slobodu myslenia, svedomia, náboženskej viery a vyznania) ale v oblasti korporatívnej (inštitucionálnej) slobody má jedna cirkev (jedno vyznanie) osobitné práva, vyplývajúce často z náboženskej tradície daného štátu, v ktorom sa určité vyznanie vyjadrené členstvom v príslušnej cirkvi chápe ako neoddeliteľná súčasť národnej identity a verejné pôsobenie iných cirkví sa považuje za neprípustné narušenie tejto identity, formálne ustanovené zákazom prozelytizmu (napr. rozsudok ESLP z roku 1993 v kauze *Kokkinakis versus Grécko*). Môže ísť ďalej o sťažené nadobúdanie právnej subjektivity pre iné cirkvi (napr. pre katolícku cirkev v Grécku a v Rusku) alebo obmedzenia v oblasti nadobúdania majetku a verejného výkonu kultu. Privilegovaná cirkev môže mať výlučný verejnoprávny status a z neho vyplývajúce kompetencie v niektorých oblastiach verejnej sféry (vedenie matrík, uzavieranie manželstva náboženským obradom s právnymi účinkami, vyučovanie náboženstva na verejných školách, štátne dotácie). V Európe ide

o krajiny, v ktorých takéto mocenské postavenie nadobudla určitá cirkev po náboženských vojnách sprevádzajúcich reformáciu 16. storočia (Švédsko, Nórsko, Dánsko) alebo po konflikte a roztržke s Vatikánom (Anglicko za Henricha VIII). V týchto krajinách sa status štátnej cirkvi prejavuje formálne aj v tom, že najvyššie orgány štátnej moci sa vyjadrujú aj k vnútrocirkevným záležitostiam (Anglicko) a hlava štátu (keďže je pokračovateľom víťaznej náboženskej vetvy z náboženských vojen) musí byť členom štátnej cirkvi a prípadne je aj jej tzv. svetskou hlavou (britský panovník). Konfesijný štát sa vyznačoval v minulosti rôznymi obmedzeniami v prístupe členov iných cirkví k štátnej službe (Rakúska monarchia) a vnútorným normám privilegovanej cirkvi sa v niektorých oblastiach poskytovala vynútitelnosť pred orgánmi štátnej moci.

V konfesijných krajinách islamských sa privilegované postavenie určitej náboženskej spoločnosti zakladá najmä na náboženských koreňoch a tradícii a režim je zväčša netolerantný k iným náboženským vyznaniam. Individuálna náboženská sloboda je obmedzená, resp. neexistuje a náboženské úkony iných vyznaní bývajú trestným činom (Irán, Saudská Arábia). Prozelytizmus je takisto v týchto krajinách protiprávny, často ide o trestný čin alebo je takéto konanie spoločensky neakceptovateľné a súdmi postihované (napr. v Grécku v ktorom súdny systém často chráni pred prozelytizmom Grécku ortodoxnú cirkev ako tradičnú a národnú).

Konfesijný štát "à rebours" sa vyznačuje tým, že mocenskou ideológiou je ateizmus v pozícii "akoby privilegovaného náboženstva" (nenáboženský kult ako opak náboženského kultu). Znaky tohto režimu majú podobné prvky ako klasické konfesijné štáty, keďže vlastnosti panujúcej ideológie a jej vonkajšie prejavy (rituály) sú podobné rysom a rituálom náboženským s cieľom nahradiť ich svojimi a tým vytlačiť náboženské prejavy zo života ľudí. Individuálna náboženská sloboda v takýchto štátoch bývala síce garantovaná Ústavou ale obmedzovaná inými zákonmi a postupom administratívnych orgánov. Extrémnym prípadom je režim, v ktorom boli akékoľvek náboženské prejavy a úkony zakázané (Albánsko v r. 1968 prijalo ústavný zákon o zákaze všetkých náboženských prejavov, niektorých s hrozbou trestu smrti).

Konfesijný systém, resp. status štátnej cirkvi v Anglicku aj v krajinách severnej Európy je však už len formálny, vo všetkých existuje v plnej miere individuálna náboženská sloboda.

Konfesijný štát sa môže prejavovať aj ako supremačný (moc štátu nad cirkvami) a to tak, že zasahuje do vonkajších, prípadne vnútorných záležitostí cirkví (jozefinizmus). Krajným prípadom konfesijného modelu štátu bola v

1. 3. SEKULÁRNY ŠTÁT

Sekulárny štát sa neviaže na žiadne náboženstvo (napr. čl. 1 Ústavy SR), t. j. neidentifikuje sa so žiadnym náboženským ale ani s nenáboženským vyznaním, tj. s ideológiou. Ak je demokratický,

ústavne garantuje individuálnu náboženskú slobodu v celom rozsahu (sloboda myslenia, svedomia, vyznania a viery) a obsahu ako základné ľudské právo. Umožňuje cirkvám slobodne pôsobiť v spoločnosti a poskytovať služby, ktoré sú cirkvám vlastné. Rozdiel sa prejavuje v prístupe ku korporatívnej (inštitucionálnej) náboženskej slobode a je vyjadrený v dvoch odlišných podobách sekulárneho modelu, pričom rozlišujúcim kritériom je miera verejného spoločenského pôsobenia cirkví a náboženských spoločností.

1. 3. 1. Odlukový štát

V odlukových (separačných) štátoch (Francúzsko, USA) štát upravuje a garantuje náboženskú slobodu fyzickým osobám (individuálna náboženská sloboda) v plnom rozsahu, neupravuje však korporatívnu náboženskú slobodu. Vychádza z koncepcie, že náboženstvo a viera patria do súkromnej sféry jednotlivca (ktorú štát chráni), že štátna moc a cirkevná moc sú oddelené a cirkvi a NS sú preto len súkromnými spoločnosťami, ktorých status prináleží do oblasti všeobecného spoločovacieho práva. Cirkvi nemôžu v dôsledku toho nadobúdať akékoľvek materiálne (finančné) zdroje z verejných prostriedkov, výnimočne môžu získavať prostriedky z verejných grantov alebo môžu byť oslobodené od niektorých daní (USA). Znakom odlukového štátu je náboženská parita, t.j. štát sa ku všetkým cirkvám a NS správa rovnako - neexistuje ani systém registrácie, ktorý by delil cirkvi na uznané a neuznané. Odlukové štáty neuzatvárajú s cirkvami normatívne zmluvy.

Vo Francúzsku má však odluka povahy laicity. Tento pojem je významným a určujúcim v oblasti vzťahu štátu k náboženstvu a cirkvám a znamená prísny zákaz prejavov náboženského vyznania vo verejnej sfére, vrátane prezentácie náboženských symbolov.

1. 3. 2. Kooperačný štát

Kooperačný štát sa síce takisto neviaže na žiadne náboženstvo, ale hodnotovo neutrálny nie je. Uznáva veľký význam náboženstva pri výchove človeka a podiel cirkví na činnostiach, ktoré by štát asi nedokázal zabezpečiť, resp. by ich zabezpečovať nemal (školsťvo, nemocnice, charita). Kooperačný štát takisto uplatňuje paritu vo vzťahu k cirkvám, avšak modifikovanú tým, že umožňuje náboženským vyznaniam nadobudnúť verejnoprávny status na základe registrácie po splnení určitých predpokladov (kritérií). Uznanie cirkvi, ktoré je výsledkom registrácie znamená, že určitá cirkev je naozaj priorotne duchovne zameranou inštitúciou s vlastnou vieroučnou doktrínou a fungujúcou organizačnou štruktúrou a ktorá má určitú stabilnú členskú základňu. To odôvodňuje poskytovať registrovaným (uznaným) cirkvám či už materiálne dotácie (Slovensko), cirkevný príspevok vymáhateľný súdmi (Rakúsko), cirkevnú daň vymáhateľnú civilnými súdmi (Nemecko).

Kooperačné štáty v Európe navyše aj bez cenzu stanoveného počtu členov uznávajú niektoré tradičné NS (židovské náboženské spoločenstvo, menšie kresťanské denominácie). Uznanie cirkvi môže mať tieto účinky:

- uznaná cirkev má nárok na štátnu dotáciu na presne stanovené účely (osobný plat duchovných, prevádzka cirkevných ústredí, prípadne podpora cirkevných škôl), napr. SR, ČR alebo
- štát umožňuje uznaným cirkvám na základe zákona vyberať príspevky od členov (Rakúsko) alebo cirkevnú daň (Nemecko), ktoré sú vynútiteľné štátnymi orgánmi,
- uznané cirkvi prostredníctvom svojich duchovných vykonávajú niektoré úradné úkony (asistencia pri uzavieraní manželstva, vedenie matrík);
- uznané cirkvi môžu zriaďovať ďalšie inštitúcie, ktoré sú s nimi užšie alebo voľnejšie zviazané (napr. školy, nemocnice, charitatívne inštitúcie),
- na základe dohôd so štátom môžu uznané cirkvi vykonávať v určitom rozsahu verejne duchovnú starostlivosť v určených zariadeniach (nemocnice, väznice, univerzity);
- uznané cirkvi môžu na základe zákona alebo dohôd so štátom vyučovať náboženstvo vo verejných školách.

Koperačné štáty na zabezpečenie spolupráce v rôznych oblastiach uzatvárajú s cirkvami dohody riadiace sa v prípade konkordátov so Svätou Stolicou normami medzinárodného práva. Na dohody uzavreté nekatolíckymi cirkvami (náboženskými spoločnosťami) sa uplatňuje vnútroštátne právo.

II. KONFESNÉ PRÁVO SLOVENSKEJ REPUBLIKY.

2. 1. ÚVOD

Od konca roku 1989 sa zásadne menil vzťah štátu a cirkví na Slovensku. Začiatkom roku 1990 boli postupne prijaté viaceré zákony a iné právne predpisy, ktoré znamenali oslobodenie sa cirkví a náboženských spoločností (NS) spod kontroly a dozoru štátu. Bola obnovená činnosť rehoľných rádov (v procese obnovy ich verejného pôsobenia bolo akceptované stanovisko, že právne neboli nikdy zrušené, čo malo veľký význam pri čiastočnom navrátení ich majetku), bola zabezpečená autonómia cirkví (NS) v ich vonkajšej aj vnútornej činnosti, cirkvám bol do určitej miery vrátený majetok nespravodlivo a protiprávne odňatý po roku 1945 (1948) a bola zabezpečená individuálna náboženská sloboda občanov a takisto aj slobodné pôsobenie cirkví a náboženských spoločností zrušením štátneho dozoru nad cirkvami (inštitucionálna náboženská sloboda). Na druhej strane bol ponechaný systém zabezpečovania materiálnych potrieb cirkví (NS) aj zo strany štátu - nebola uskutočnená odluka cirkví od štátu v tomto smere. Slovenskú republiku je možné považovať za sekulárny štát, keďže podľa článku 1, ods. 1 Ústavy sa Slovenská republika neviaže na žiadnu ideológiu ani náboženstvo. Zo žiadneho morálneho alebo právneho systému určitej náboženskej spoločnosti nevyplývajú pre štátne orgány Slovenskej republiky, resp. verejné inštitúcie, ani pre súkromné právnické osoby alebo fyzické osoby práva alebo povinnosti vynúiteľné orgánmi štátu. Systém vzťahu štátnej moci a cirkví v Slovenskej republiky možno označiť ako kooperačný (koordinačný).

2. 2. VNÚTROŠTÁTNE KONFESNÉ PRÁVO

Jeho normy sú obsiahnuté v normatívnych právnych aktoch mocenských orgánov Slovenskej republiky (Ústava, ústavné zákony a zákony), ktoré predstavujú jednostrannú vôľu zákonodarcu upraviť všeobecne záväzným spôsobom správanie ľudí, t. j. adrestátov právnych noriem. Bližšia úprava práv a povinností vyplývajúcich z konfesnoprávnych noriem môžu obsahovať nariadenia vlády SR, vyhlášky ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy a špecifickým prameňom práva sú aj nálezy Ústavného súdu. Medzi pramene práva nepatria interné normatívne akty ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy (napr. pokyny, smernice, výnosy, opatrenia).

2. 3. MEDZINÁRODNÉ A ZMLUVNÉ KONFESNÉ PRÁVO

Zmluvy z tejto oblasti sa riadia normami medzinárodného práva, obsiahnutými najmä vo Viedenskom dohovore o zmluvnom práve z r. 1969 (vyhláška MZV č. 15/1988 Zb.); normy tohto druhu obsahujú normatívne medzinárodné zmluvy:

- dvojstranné, ktoré majú povahu *sui generis* (*ad similitudinem* – svojrázna zmluva) – sem patria normatívne zmluvy, ktoré SR uzavrela so Svätou Stolicou ako subjektom medzinárodného práva vystupujúcim v mene katolíckej cirkvi (konkordátne právo); keďže tieto zmluvy nie sú zväčša samovykonateľné (na ich vykonanie je potrebný zákon Národnej Rady SR), nemajú prednosť pred zákonmi SR (čl. 7, ods. 4 Ústavy SR);
- multilaterálne, ktoré upravujú otázky náboženskej slobody - Európska konvencia o ľudských právach z r. 1950 (v znení dodatkových protokolov) a Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach z r. 1966 (MPOPP); na tieto zmluvy sa vzťahuje čl. 7, ods. 5 Ústavy SR, podľa ktorého medzinárodné zmluvy o ľudských právach a základných slobodách, medzinárodné zmluvy, na ktorých vykonanie nie je potrebný zákon, a medzinárodné zmluvy, ktoré priamo zakladajú práva alebo povinnosti fyzických osôb alebo právnických osôb a ktoré boli ratifikované a vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom, majú prednosť pred zákonmi SR;
- normatívne zmluvy vnútroštátnej povahy, ktorých zmluvnou stranou sú nekatolícke cirkvi a náboženské spoločnosti, ktoré sa však z dôvodu absencie medzinárodnoprávného statusu nekatolíckych cirkví a náboženských spoločností neriadia normami medzinárodného práva.

Medzi pramene práva sa nezaraďujú rôzne deklarácie, prijaté na pôde OSN alebo na pôde Európskeho parlamentu, ktoré majú len odporúčajúcu, resp. apelujúcu povahu. Deklarácia OSN o odstránení všetkých foriem neznášanlivosti založených na náboženstve alebo viere z r. 1981 však vyzýva členské štáty, aby práva v nej uvedené upravili tak, aby ich adresáti mohli reálne využívať. Možnosť štátu uzavierať zmluvy s cirkvami v Slovenskej republike upravuje § 4, ods. 5 zákona č. 308/1991 Zb. o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností.

2. 4. EURÓPSKE KONFESNÉ PRÁVO („NADŠTÁTNE“ PRÁVO)

Európska únia vyjadrila svoje rozhodnutie chrániť individuálnu náboženskú slobodu odkazom obsiahnutým v čl. 6, ods. 2 Zmluvy o EÚ rešpektovať ľudské práva, zaručené Európskou konvenciou o ľudských právach; ohľadom statusu cirkví a NS je dôležitý zase čl. 11 Deklarácie o cirkvách a svetských spoločnostiach (ako súčasť amsterdamskej zmluvy z r. 1997 dopĺňajúcu zmluvu o EÚ), podľa ktorého EÚ rešpektuje a neupravuje status cirkví a NS, ktorý sa riadi právnou úpravou členských štátov a v tomto zmysle rešpektuje EÚ aj status bezkonfesijných

organizácií. Zmluva o EÚ má pri aplikácii v SR prednosť pred zákonmi SR (čl. 7, ods. 2 Ústavy SR).

V súčasnosti nie je možné hovoriť *stricto sensu* o európskom konfesnom práve. Primárne komunitárne právo Európskej únie (t. j. Zmluva o EÚ, smernice Európskeho parlamentu) sa vôbec nevenuje inštitucionálnej náboženskej slobode, keďže prioritným aspektom procesu európskej integrácie na jeho začiatku (50-te roky) bola oblasť hospodárstva a ochrany ľudských práv, nie garancia práv inštitúcií. Súčasťou komunitárneho práva je však úprava individuálnej náboženskej slobody (v súlade s Európskou konvenciou o ľudských právach z roku 1950 a jej dodatkových protokolov). Európska únia v tejto oblasti vymedzuje určité princípy, ktorými sú jej štruktúry viazané. Ustanovenia zakladajúcich zmlúv (o založení Európskych spoločenstiev a o založení Európskej únie) vyjadrujú tieto princípy (záväzky) ohľadne náboženskej slobody:

- **neutrality**, týka sa neutrality orgánov EÚ v svetonázorových otázkach (neidentifikácia orgánov EÚ s náboženstvom a s cirkvami);
- **tolerancie** ku všetkým náboženským vyznaniam a svetonázorom; v širšom zmysle tento záväzok obsahuje aj povinnosť inštitúcií EÚ vychádzať v ústrety podstatným náboženským záujmom jednotlivca aby sa právo na náboženskú slobodu nedostalo do konfliktu s princípom rovnosti príležitostí (kauza *Vivien Prais versus Rada Európskych spoločenstiev* z roku 1976); princíp má podnecovať štáty, aby nekládli právne bariéry vzniku nových náboženských hnutí a smerov;
- **parity**, t.j. povinnosť zachovávať rovný prístup ku všetkým náboženským spoločnostiam (deklarácia č. 11 o cirkvách z roku 1997 pripojená k záverečnému aktu Amsterdamskej zmluvy)
- **lojality**, rešpektovanie ústavných štruktúr členských štátov vrátane zákazu jednostranného prispôsobovania konfesnoprávných systémov určitému modelu a branie ohľadu na tradičné a fungujúce inštitúty konfesného práva v členských štátoch (napr. akceptovanie významu náboženskej tendencie určitej inštitúcie prostredníctvom pracovnoprávneho záväzku lojality k cirkevnej inštitúcii a jej doktríne pri verejných prejavoch, resp. aj k inštitúcii, ktorá je s cirkvou spojená len voľne (napr. rozsudok Európskej komisie pre ľudské práva z roku 1989 v kauze *Rommelfanger versus Nemecko*);
- **subsidiarity**, vyžaduje zdržanlivosť orgánov Európskej únie pri pochybnostiach v konfesnoprávných záležitostiach a preto orgány EÚ (predtým ES) vyvíjajú činnosť len vtedy, pokiaľ ciele nemôžu byť dosiahnuté členskými štátmi a môžu byť lepšie dosiahnuté Spoločenstvom;

Náboženskú slobodu v európsko-nadnárodnom meradle chráni sekundárne komunitárne právo prostredníctvom rozsudkov Európskeho súdneho dvora (súd Európskej únie) aplikujúceho vo

svojej činnosti princípy Európskych spoločenstiev (v súčasnosti Európskej únie) a v európsko-medzinárodnom meradle judikatúra Európskeho súdu pre ľudské práva (súd Rady Európy) rozhodujúceho na základe Európskej konvencie o ľudských právach kauzy týkajúce sa individuálnej náboženskej slobody podľa článku 9 tejto Konvencie.

2. 5. PRAMENE KONFESNÉHO PRÁVA V SLOVENSKEJ REPUBLIKE.

V Slovenskej republike sú účinné viaceré právne normy, ktoré sa v rozličnej miere a v rôznych oblastiach týkajú cirkví a náboženských spoločností ako spoločností *sui generis* podľa právneho poriadku. Štát sa dokonca podujal na to, aby upravil svoj vzťah k cirkvám zmluvnou formou, buď v zmysle noriem medzinárodného práva (vo vzťahu ku Katolíckej cirkvi), prípadne formou vnútroštátnych dohôd s nekatolíckymi cirkvami a náboženskými spoločnosťami.

Konfesnoprávne normy, ktoré sú obsiahnuté v nižšie uvedených kategóriách prameňov tvoria konfesné právo Slovenskej republiky. Právne postavenie uznaných cirkví pôsobiacich v SR upravujú pramene buď:

- spoločne pre všetky registrované cirkvi a náboženské spoločnosti v SR, alebo
- osobitne pre katolícku cirkev v SR, alebo
- osobitne pre ostatné registrované cirkvi a náboženské spoločnosti v SR (účastníkom zmlúv so Slovenskou republikou, ktoré patria do tejto oblasti, nie sú dve uznané náboženské spoločnosti v SR - Náboženská spoločnosť Svedkovia Jehovovi a Kresťanské zbory v SR).

Konfesnoprávne normy sú obsiahnuté v ustanoveniach viacerých právnych predpisov rôzneho druhu a rôznej právnej sily.

2. 5. 1. Spoločné pramene pre všetky uznané cirkvi a náboženské spoločnosti.

a) Medzinárodné zmluvy multilaterálne

Hlavnými prameňmi konfesného práva z tejto kategórie sú dve dohody:

- Európska konvencia o ľudských právach (r. 1950) v znení dodatkových protokolov, najmä Dodatkového protokolu č. 1 z roku 1952 (publikovaná v Zbierke zákonov pod č. 209/1992 Zb.); Článok 9 tejto Konvencie chráni slobodu náboženskej viery jednotlivca a jej prejavy; čl. 14 zabezpečuje ľudské práva každému bez ohľadu (o. i.) na náboženskú vieru; čl. 2 dodatkového protokolu č. 1 garantuje pri výkone funkcií štátu pri výchove rešpektovanie práva rodičov zabezpečovať výchovu v súlade s ich vlastným náboženským a filozofickým presvedčením.

Od vstupu Slovenskej republiky do Rady Európy zaväzuje Slovenskú republiku aj jurisdikcia Európskeho súdu pre ľudské práva, ktorého judikatúra v kauzách náboženskej slobody de facto tvorí rámec pre určité zjednocovanie konfesnoprávneho prostredia v štátoch Rady Európy. Jeho rozsudky, resp. ich účinky v kauzách, iniciovaných občanmi Slovenskej republiky vo veciach konfesnoprávnej povahy sa majú transformovať do právneho poriadku SR.

- Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach (r. 1966) – upravuje len individuálnu náboženskú slobodu v čl. 18 (v právnom poriadku SR je publikovaný pod č. 120/1976 Zb. ako vyhláška ministra zahraničia);

Okrem toho upravujú náboženskú slobodu v rôznych situáciách aj Konvencia o právach dieťaťa z r. 1989 (publikovaná pod č. 104/1991 Zb.) a Konvencia o právnom postavení utečencov z r. 1951 (publikovaná pod č. 319/1996 Z. z.)

b) Vnútroštátne konfesné právo - pramene

Vnútroštátne konfesné právo je v SR tvorené špeciálnym konfesnoprávnym právnym predpisom (zákon č. 308/1991 Zb. v platnom znení), inými zákonmi upravujúcimi rôzne aspekty statusu cirkví (hospodárske zabezpečenie, reštitúcie majetku po r. 1989) a ustanoveniami viacerých ďalších zákonov, upravujúcimi špeciálne oblasti náboženskej slobody a statusu, resp. činnosti cirkví; tieto právne predpisy majú ako predmet úpravy spoločenský vzťah alebo skutočnosť všeobecnej (nie konfesnej) povahy ale obsahujú aj konfesnoprávny aspekt týchto spoločenských vzťahov v konkrétnych ustanoveniach. Do tejto oblasti patria najmä:

- zákon FZ ČSFR č. 308/1991 Zb. o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností v znení zákona č. 394/2000 Z.z. a v znení zákona č. 201/2007 Z.z. (uvedená novela podrobnejšie upravuje podmienky návrhu na registráciu cirkví)
- zákon č. 218/1949 Zb. o hospodárskom zabezpečení cirkví a náboženských spoločností štátom (v znení zák. č. 16/1990 Zb., zák. č. 522/1992 Zb. a zák. č. 467/2005 Z. z.)
- Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v platnom znení (konfesnoprávnu povahu majú články 1, 12, 24, 25)
- zákon FZ ČSFR č. 403/1990 Zb. o zmiernení následkov niektorých majetkových krívd (v znení neskorších predpisov) – tzv. všeobecný reštitučný zákon,
- zákon č. 282/1993 Z. z. o zmiernení niektorých majetkových krívd spôsobených cirkvám a náboženským spoločnostiam,
- zákon č. 161/2005 Z. z. o navrátení vlastníctva k nehnuteľným veciam cirkvám a náboženským spoločnostiam a prechode vlastníctva k niektorým nehnuteľnostiam,

- zákon FZ ČSFR č. 228/1991 Zb. o úprave vlastníckych vzťahov k pôde a inému poľnohospodárskemu majetku (v znení neskorších predpisov),
- zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine (čl. 4; § 2 a § 5; § 17, písm d; § 30, ods. 1; § 112),
- nariadenie vlády ČSFR č. 578/1990 Zb. o úprave osobných požitkov poskytovaných duchovným cirkvám a náboženských spoločností (v znení nariadenia vlády SR č. 187/1997 Z. z. a v znení nariadenia vlády SR č. 691/2004 Z.z.)
- vyhláška č. 156/1993 Z. z. (Poriadok výkonu väzby - § 11)
- zákon č. 245/2008 Zb. o výchove a vzdelávaní (školský zákon)
- zákon č. 154/1994 Z. z. o matrikách v platnom znení (najmä zákon č. 14/2006 Z. z.)
- vyhláška č. 125/1994 Z. z. (Poriadok výkonu trestu),
- zákon FZ ČSFR č. 298/1990 Zb. o úprave niektorých majetkových vzťahov rehoľných rádov a kongregácií a arcibiskupstva olomouckého (v znení zák. č. 338/1991 Zb.),
- zákon č. 365/2004 Z. z. (v znení zákona č. 539/2005 Z. z. a zák. č. 326/2007 Z. z.) o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou (konfesnoprávnu povahu má ustanovenie § 8, ods. 2),
- Trestný zákon (č. 300/2005 Z. z.; § 193 - Obmedzovanie slobody vyznania; § 341, ods. 4 – neprekazenie trestného činu ak by bolo porušené svedné tajomstvo; § 423 – hanobenie národa, rasy a presvedčenia),
- Trestný poriadok (č. 301/2005 Z. z.; § 130, ods. 2 – právo odoprieť výpoveď, ak by svedok porušil svedné tajomstvo, resp. tajomstvo zverenej informácie)
- Zákonník práce (č. 311/2001 Z. z.; § 3, ods. 3 umožňuje subsidiárne aplikovať zákonník práce na pracovnoprávne vzťahy zamestnancov cirkvám pri výkone duchovenskej činnosti).

Dôležitým prvkom vo vnútroštátnej konfesnoprávnej problematike je Nález Ústavného súdu SR z roku 2000 (spisová značka III. ÚS 64/00), podľa ktorého existuje možnosť domáhať sa svojho práva na nezávislom a nestrannom súde (t. j. na súde SR) podľa čl. 46, ods. 1 Ústavy aj vtedy, ak ide o cirkevnoprávny vzťah, prerokovaný a rozhodnutý cirkevnými súdmi. Podľa tohto nálezu ÚS sa na pracovnoprávnu alebo občianskoprávnu stránku výkonu duchovenskej činnosti v plnej miere vzťahuje právny poriadok Slovenskej republiky. Akceptáciou rozhodnutí cirkevných orgánov týkajúcich sa právneho vzťahu podnecovateľa (duchovného) s orgánom Katolíckej cirkvi ako rozhodnutí, z ktorých Okresný súd v Nitre a Krajský súd v Nitre vychádzali podľa § 135 ods. 2 OSP, tieto súdy SR porušili práva podnecovateľa na súdnu a inú právnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy SR a právo na odmenu za vykonanú prácu podľa čl. 36, písm a) Ústavy SR.

2. 5. 2. Pramene upravujúce postavenie a činnosť Katolíckej cirkvi v Slovenskej republike.

Zmluvy SR so Svätou Stolicou nie je možné aplikovať bezprostredne na predmetné spoločenské vzťahy (nie sú samovykonateľné). Ak neexistuje predchádzajúca právna úprava, ktorá je s nimi v súlade, SR musí obsahovo upraviť uvedené spoločenské vzťahy zákonom tak, aby úprava práv a povinností bola vo vzájomnom súlade. V súčasnosti (k 1. novembru 2008) sú uzavreté tieto zmluvy:

- Základná zmluva medzi Svätou stolicou a Slovenskou republikou (publikovaná pod č. 326/2001 Z.z. ako oznámenie ministerstva zahraničných vecí SR)
- Zmluva medzi SR a Svätou stolicou o duchovnej službe katolíckym veriacim v ozbrojených silách a ozbrojených zboroch SR (publikovaná pod č. 648/2002 Z.z.)
- Zmluva medzi SR a Svätou stolicou o katolíckej výchove a vzdelávaní (publikovaná pod č. 394/2004 Z. z. ako oznámenie ministerstva zahraničných vecí SR).

V niektorých oblastiach predpokladá Základná zmluva (č. 326/2001 Z. z. uzavretie čiastkových medzinárodných zmlúv. Vnútropolitická situácia v SR uzavretie týchto zmlúv v súčasnosti neumožňuje – napr. v oblastiach výhrady svedomia a finančného zabezpečenia cirkví

2. 5. 3. Pramene upravujúce postavenie a činnosť ostatných registrovaných cirkví v SR.

Zmluvami, upravujúce analogické spoločenské vzťahy a inštitúty s konfesnoprávnym aspektom, na ktorých úprave majú záujem nekatolícke cirkvi a náboženské spoločnosti sú tieto:

- Zmluva medzi Slovenskou republikou a registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami (publikovaná pod č. 250/2002 Z.z.)
- Dohoda medzi Slovenskou republikou a registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami o náboženskej výchove a vzdelávaní (publikovaná pod č. 395/2004 Z.z.)
- Dohoda medzi Slovenskou republikou a registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami o výkone pastoračnej služby ich veriacim v ozbrojených silách a ozbrojených zboroch SR (publikovaná pod č. 270/2005 Z. z.)

2. 6. ÚSTAVNÁ KONFESNOPRÁVNA ÚPRAVA INDIVIDUÁLNEJ A INŠTITUCIONÁLNEJ NÁBOŽENSKEJ SLOBODY.

2. 6. 1. Ústavná koncepcia vzťahu štátnej a cirkevnej moci

Pred vznikom samostatnej Slovenskej republiky bola v Slovenskej národnej rade prijatá 1. septembra 1992 Ústava Slovenskej republiky (č. 460/1992 Zb.). V nej sa odzrkadľuje vo všeobecnej rovine vzťah Slovenskej republiky k cirkvám a k náboženskej slobode občanov.

V článku 1 Ústavy SR zákonodarca konštatuje, že Slovenská republika je zvrchovaný, demokratický a právny štát, ktorý sa neviaže na žiadnu ideológiu ani náboženstvo. Táto formulácia vyjadruje záväzok štátu mať sekulárnu povahu, t.j. že bude nábožensky neutrálny (čl. 1, ods. 1 a 2 zák. č. 308/1991 Zb.). Slovenská republika sa neidentifikuje so žiadnou cirkvou a v tomto zmysle:

- nie je so žiadnou z cirkví personálne prepojená (predstavitelia cirkví z titulu svojej funkcie nie sú členmi orgánov štátnej moci (napriek tomu ako občania SR majú podľa právneho poriadku SR právo kandidovať do akýchkoľvek volených orgánov štátnej moci a samosprávy),
- uznáva rovnosť všetkých cirkví pred zákonom (§ 4, ods. 2 zák. č. 394/2000 Z. z.)
- nevyžaduje pre prácu v štátnej, resp. verejnej službe od svojich občanov vyznávanie náboženskej viery, resp. príslušnosť k nejakej z cirkví,
- nenúti žiadnu fyzickú osobu mať, resp. vyznávať náboženskú vieru (čl. 24 Ústavy SR; § 1, ods. 3 zák. č. 308/1991 Zb.),
- všetkým zaručuje na svojom území základné práva a slobody bez ohľadu, okrem iného, na vieru a náboženstvo,
- nepripúšťa vynútilnosť vnútorných noriem akejkoľvek cirkvi (NS) súdmi Slovenskej republiky,
- prostredníctvom svojich orgánov (zákonodarných, výkonných) sa nepodieľa na tvorbe a aplikácii vnútorných predpisov cirkví.

Prameňom práva SR nie sú vnútorné predpisy, prípadne vieroučné alebo morálne ustanovenia cirkví, aj keď kresťanské morálne a iné zásady našli *via facti* svoje vyjadrenie v niektorých ustanoveniach štátneho práva (napr. v skutkových podstatách trestných činov vraždy, krádeže, bigamie, právna úprava dní pracovného pokoja).

2. 6. 2. Právna úprava náboženskej slobody jednotlivca (individuálna náboženská sloboda)

Praveňmi individuálnej náboženskej slobody sú najmä ustanovenia čl. 24, ods. 1 a 2 Ústavy SR a ustanovenia prvej časti zákona č. 308/1991 Zb. o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a NS (ustanovenia § 1 až § 3; § 5, ods. 1;)

2. 6. 2. 1. Ústavná konfesnoprávna úprava individuálnej náboženskej slobody.

Ústava SR garantuje slobodu myslenia, svedomia (Základná zmluva medzi Svätou stolicou a SR garantuje v čl. 7 každému právo uplatniť výhradu svedomia podľa vieroučných a mravoučných zásad Katolíckej cirkvi a predpokladá uzavretie osobitnej medzinárodnej zmluvy o zozahu a podmienkach uplatňovania práva na výhradu svedomia), slobodu náboženského vyznania a viery súčasne s možnosťou zmeniť svoje náboženské vyznanie alebo byť bez vyznania. Tieto práva v rovine práva na vlastné náboženské presvedčenie nepodliehajú ako práva absolútnej povahy žiadnym zákonným obmedzeniam a výkon týchto práv (t.j. na verejné prejavy náboženského vyznania) môže byť obmedzený len zákonom a to v zákonom stanovených prípadoch, ktoré uznáva demokratická spoločnosť za opodstatnené (čl. 24, ods. 4 Ústavy SR). Základné práva a slobody majú zaručené všetci občania bez ohľadu na ich vierovyznanie a náboženstvo (čl. 12, ods. 2) Každý (nielen občan SR, ale aj cudzinec) má právo verejne prejavovať aj svoje náboženské zmýšľanie, svoju vieru, a to buď sám alebo v spoločnosti, verejne alebo súkromne, bohoslužbou alebo inými náboženskými úkonmi, účasťou na vyučovaní organizovanom cirkvou (NS). Cirkvi (NS) majú umožnený prístup do verejnoprávnych médií (rozhlasu, televízie), v ktorých majú v pomere k počtu veriacich vyhradený aj vysielací čas.

Na základe § 4 zákona č. 84/1990 Zb. o zhromažďovanom práve (v platnom znení) cirkvi nemusia zhromaždenia v kostole (modlitebni), púte, procesie a iné zhromaždenia slúžiace na prejavy náboženského vyznania ohlasovať príslušným orgánom. Uvedené oprávnenie je vyjadrené aj v § 6, ods. 1, písm. f) zákona č. 308/1991 Zb. ako oprávnenie prináležiace cirkvám (t. j. ako súčasť inštitucionálnej náboženskej slobody).

Až do zrušenia povinnej základnej vojenskej služby v SR mohli osoby, ktorým svedomie alebo náboženské vyznanie nedovoľovali vykonávať vojenskú službu odmietnuť výkon tejto služby, museli však absolvovať náhradnú - civilnú službu, upravenú osobitným zákonom.

2. 6. 2. 2. Právna úprava individuálnej náboženskej slobody podľa zákona č. 308/1991 Zb.

Podrobnejšie je individuálna náboženská sloboda rozpracovaná v zákone č. 308/ 1991 Zb v platnom znení. Podľa § 5 tohto zákona vyplývajú veriacim z práva na individuálnu náboženskú slobodu tieto oprávnenia:

- zakladať cirkvi a vstupovať do nich,
- zúčastňovať sa náboženských úkonov a obradov,
- byť vychovávaní v náboženskom duchu,
- vyučovať náboženstvo,
- udržiavať náboženské styky medzinárodne,
- vlastniť a šíriť náboženskú literatúru,
- voliť si rehoľný alebo duchovný stav,
- vstupovať do náboženských komunít, rádov a podobných spoločenstiev a žiť v nich.

Vyznávanie náboženskej viery nesmie byť dôvodom k obmedzeniu Ústavou zaručených práv a slobôd občanov, najmä práva na vzdelanie, voľbu a výkon povolania a prístup k informáciám (§ 2 zák. č. 308/1991 Zb.).

2. 6. 3. Právna úprava postavenia cirkví a NS (inštitucionálna náboženská sloboda).

Prameňmi právnej úpravy postavenia a pôsobenia cirkví a náboženských spoločností, t. j. inštitucionálnej náboženskej slobody sú najmä tieto normatívne ustanovenia:

- § 24, ods. 3 a 4 Ústavy,
- § 29, ods. 4 Ústavy,
- § 4, ods. 3 zákona č. 308/1991 Zb.,
- § 5, ods. 2 zákona č. 308/1991 Zb.,
- § 6 a § 7 zákona č. 308/1991 Zb.,
- § 9, ods. 1 zákona č. 308/1991 Zb.

2. 6. 3. 1. Ústavnoprávna úprava inštitucionálnej náboženskej slobody

Všetci občania majú podľa Ústavy SR právo slobodne sa združovať v spolkoch, spoločnostiach alebo iných združeníach (čl. 29), čiže aj v náboženských spoločnostiach (cirkvách). Všetky registrované cirkvi sú pred zákonom rovné (paritný systém), žiadna z nich nepožíva jednostranné výsady alebo privilégia na úkor druhých. Neexistuje štátny dozor nad cirkvami a ich činnosťou, ich činnosť podlieha iba tým obmedzeniam, ktorým podliehajú všetky subjekty práva a právnych vzťahov v SR. V zmysle čl. 29, ods. 4 Ústavy sú náboženské spoločnosti oddelené od štátu.

Keďže demokratizácia verejného života po roku 1989 odstránila dozor mocenských orgánov štátu nad cirkvami, Ministerstvo kultúry v súčasnosti prostredníctvom cirkevného odboru zabezpečuje len vykonávanie štátnych konfesnoprávných predpisov a metodicky usmerňuje predovšetkým rozdeľovanie finančných prostriedkov cirkvám zo štátneho rozpočtu. Zákom č. 16/1990 Zb. boli zrušené § 7 a § 10 zák. č. 218/1949 Zb., t. j. ustanovenia o štátnom súhlase na ustanovenie a pôsobenie duchovných a o dozore nad správou a disponovaním majetkom pôsobiacich cirkví a súčasne dňom účinnosti zák. č. 16/1990 Zb. stratili platnosť všetky ustanovenia skorších vykonávacích predpisov, ktoré tomuto zákonu, t. j. zák. č. 218/1949 Zb. v znení zák. č. 16/1990 Zb. odporujú. Cirkvi (NS) sú právnickými osobami a právnou subjektivitu realizujú v právnych vzťahoch prostredníctvom orgánov a inštitúcií určených ich vnútornými predpismi (farnosť, biskupská kúria, cirkevné rady, seniorát, dištrikt, rehoľa, rád a pod.). Tieto subjekty vstupujú do právnych vzťahov vo svojom mene.

Ústava SR v čl. 24, ods. 3 demonštratívny spôsobom vymenúva oprávnenia cirkví a podľa ktorého cirkvi spravujú samy svoje záležitosti, najmä:

- zriaďujú svoje orgány,
- ustanovujú svojich duchovných,

- zabezpečujú vyučovanie náboženstva,
- zakladajú rehoľné a iné cirkevné inštitúcie nezávisle od štátnych orgánov.

Tieto oprávnenia treba považovať za základné, tvoriace nevyhnutný základ slobodného postavenia cirkví a ich slobodného pôsobenia v spoločnosti. Patria k podstatným prvkom vnútornej autonómie cirkví, ktorú chráni Ústava v čl. 24, ods. 3.

2. 6. 3. 2. Inštitucionálna náboženská sloboda v mimoústavnej právnej úprave

V § 6 a § 7 zákona č. 308/1991 Zb. v platnom znení sú upravené práva cirkví a NS (oprávnenia vyplývajúce z inštitucionálnej náboženskej slobody), ktoré môžu využívať na plnenie svojho poslania avšak nie v rozpore s Ústavou, bez ohrozovania bezpečnosti občanov a verejného poriadku, zdravia a mravnosti alebo práv a slobôd druhých, nezávislosti a územnej celistvosti štátu. Uvedené ustanovenia bližšie špecifikujú oprávnenia cirkví a náboženských spoločností, upravených v § 24, ods. 3 Ústavy SR.

Podľa ustanovení §§ 6 a 7 zákona č. 308/1991 Zb. sú cirkvi vo svojej vnútornej činnosti a správe svojich záležitostí (duchovnej aj administratívnej povahy) cirkvi od štátu celkom nezávislé. Medzi oprávnenia cirkvi patria najmä:

- slobodne určovať obsah svojho náboženského učenia a obradov,
- slobodne prijímať a vykonávať svoje vnútorné predpisy (musia byť v súlade so všeobecne záväznými predpismi),
- poskytovať duchovné a hmotné služby,
- vyučovať náboženstvo vo verejných školách,
- zriaďovať a prevádzkovať vlastné účelové zariadenia,
- vydávať a tlačiť knihy,
- zakladať vlastné kultúrne inštitúcie,
- zriaďovať v súlade s osobitnými predpismi vlastné zdravotnícke zariadenia,
- vysielat' svojich zástupcov do zahraničia a prijímať zástupcov cirkví zo zahraničia,
- posudzovať podľa svojich noriem spôsobilosť osôb na výkon duchovenskej činnosti a ustanovovať duchovných do cirkevných úradov,
- vyučovať náboženstva a pripravovať, resp. vychovávať duchovných na svoje povolanie,
- vlastníť a nadobúdať majetok a majetkové práva (hmotné aj nehmotné) a disponovať s ním podľa svojho uváženia (predaj, nájom ap.).

Ustanovovanie všetkých duchovných, vrátane cirkevných hodnostárov je vnútornou záležitosťou každej cirkvi a cirkvi takisto podľa svojich vnútorných predpisov ustanovujú učiteľov náboženstva (§ 7, ods. 2 a 3 zák. č. 308/1991 Zb.). Duchovní vykonávajú svoju prácu z poverenia cirkví podľa

ich vnútorných predpisov. Na pracovnoprávne vzťahy zamestnancov cirkví, vykonávajúcich duchovenskú činnosť sa však aplikujú pracovnoprávne predpisy ak tento zákon, osobitný predpis, medzinárodná zmluva, zmluva uzatvorená medzi Slovenskou republikou a cirkvami a náboženskými spoločnosťami alebo vnútorné predpisy cirkví a náboženských spoločností neustanovujú inak (§ 3, ods. 3 Zákonníka práce č. 311/2001).

Zisťovanie sexuálnej orientácie a rozdielne zaobchádzanie z dôvodu pohlavia, viery a vyznania sa v prípade, ak ide o zamestnanie v registrovaných cirkvách (NS) alebo v právnických osobách, ktorých činnosť súvisí s náboženstvom alebo s vierou nepovažuje za neprípustnú diskrimináciu (§ 8, ods. 2 zák. 365/2004 Z.z. – antidiskriminačný zákon v platnom znení). Ak ide o registrované cirkvi, náboženské spoločnosti a iné právnické osoby, ktorých činnosť je založená na náboženstve alebo viere, nie je diskrimináciou rozdielne zaobchádzanie z dôvodu náboženského vyznania alebo viery, ak ide o zamestnanie v týchto organizáciách alebo vykonávanie činností pre tieto organizácie a podľa povahy týchto činností alebo v kontexte, v ktorom sa vykonávajú, tvorí náboženstvo alebo viera osoby základnú oprávnenú a odôvodnenú požiadavku povolania (záväzok lojality). Uvedená výnimka je v súlade s právom cirkví (NS) spravovať svoje záležitosti nezávisle od štátnych orgánov (§ 5, ods. 2 zák. č. 308/1991 Zb.)

2. 7. FINANCOVANIE CIRKVI A NÁBOŽENSKÝCH SPOLOČNOSTÍ V SR.

2. 7. 1. Úvod

Cirkvi a náboženské spoločnosti, ktoré sú v Slovenskej republike uznané podľa práva, finančne zabezpečujú svoje potreby a svoju činnosť na základe duálneho systému. Tento systém je založený na nadobúdaní prostriedkov z verejných zdrojov (vrátane štátnych) aj súkromných zdrojov. Súkromné zdroje – to sú zdroje, ktoré jednotlivé uznané aj neuznané cirkvi a náboženské spoločnosti získavajú rôznymi formami vlastnej činnosti (scudzovanie a nadobúdanie hnutelných a nehnuteľných vecí, prenájom budov a iných priestorov, vydavateľská činnosť, príspevky od veriacich, atď.) a verejné zdroje sú tie, ktoré sa kumulujú predovšetkým v štátnom rozpočte, ktorý každoročne vyčleňuje prostriedky v určenej výške na krytie potrieb cirkví.

Prostriedky účelovo určené štátnym rozpočtom cirkvám spravuje Ministerstvo kultúry SR prostredníctvom svojho cirkevného odboru. Tie cirkvi a náboženské spoločnosti, ktoré boli alebo budú registrované až po 31. decembri 1989, sú povinné o poskytnutie prostriedkov zo štátneho rozpočtu na úhradu svojich potrieb požiadať príslušný orgán štátu, cirkvi zákonne pôsobiace už pred uvedeným dňom, dostávajú rozpočtové prostriedky *ipso iure*. Tento spôsob finančného zabezpečenia nevyužívajú (t.j. nepoberajú prostriedky od štátu) v súčasnosti v SR tri cirkvi (náboženské spoločnosti) - Kresťanské zbory, Náboženská spoločnosť Svedkov Jehovových a Cirkev adventistov siedmeho dňa, napriek tomu, že sú to náboženské spoločnosti štátom uznané a registrované.

Po zrušení tých článkov Ústavy, ktoré do decembra 1989 legalizovali vedúce postavenie komunistickej strany v štáte a výlučnosť marxisticko-leninskej ideológie pri výchovnej a vzdelávacej politike, bol už v januári roku 1990 zrušený Štátny úrad pre veci cirkevné a aj z ostatných právnych predpisov boli vypustené ustanovenia, ktoré konštituovali štátny dozor nad cirkvami a ich činnosťou (zrušenie skutkových podstát trestných činov: § 178 – "Marenie dozoru nad cirkvami" a § 211 - "Porušovanie zákona o rodinnom práve"). Vo všetkých oblastiach spoločenského života sa cirkvi stali autonómne a slobodné s tým, že bol ponechaný systém dovtedajšieho materiálneho zabezpečenia cirkví, zbavený ideologických nánosov a reštrikcií komunistického obdobia.

V oblasti finančného zabezpečenia bolo pozitívnym krokom zrušenie inštitútu štátneho súhlasu na výkon duchovenskej činnosti v januári 1990 a zrušenie dozoru štátu nad majetkom cirkví, právne účinné od 20. novembra 1992.

Základná zmluva medzi SR a Svätou stolicou predpokladá v článku 20, odsek 1 uzavretie osobitnej medzinárodnej zmluvy o finančnom zabezpečení Katolíckej cirkvi v Slovenskej republike. Na túto zmluvu bude nadväzovať vnútroštátna právna úprava.

Osobitnú zmluvu v tejto oblasti predpokladá aj Zmluva ostatných registrovaných cirkví so SR v § 20, ods. 1, resp. podľa čl. 25 právo uzatvárať osobitné dohody na vykonanie Zmluvy majú aj jednotlivé cirkvi samostatne.

2. 7. 2. Systém a základ financovania cirkví.

Zabezpečenie cirkví z materiálnej stránky verejnými prostriedkami je možné rozdeliť do dvoch oblastí:

- 1) Prostriedky účelovo pridelované cirkvám zo štátneho rozpočtu
- 2) Prostriedky z verejných účelových fondov, slúžiacich na kultúrne potreby.

2. 7. 2. 1. Prostriedky pridelované cirkvám zo štátneho rozpočtu.

Na základe zákona č. 218/1949 Zb. v znení zákona č. 16/1990 Zb., zákona č. 522/1992 Zb. a zákona č. 467/2005 Z. z. sú cirkvám poskytované účelové prostriedky, ktoré sa rozdeľujú do troch oblastí:

- a) Materiálne zabezpečenie duchovných – ktoré je ďalej možné rozčleniť do troch podskupín:
  - Poskytovanie osobných požitkov duchovným
  - Náhrada cestovných, sťahovacích a iných výdavkov duchovných
  - Poskytovanie sociálnych dávok duchovným a ich rodinným príslušníkom
- b) Úhrada vecných nákladov cirkvám a náboženským spoločnostiam
- c) Krytie výdavkov na semináre a ústavy pre výchovu duchovných

V odôvodnených prípadoch môže vláda SR prostredníctvom Ministerstva financií poskytnúť určitej cirkvi jednorazový účelový príspevok z rezervy vlády mimo prostriedkov vyčlenených pre cirkvi v kapitole Ministerstva kultúry.

A. Materiálne zabezpečenie duchovných.

a) Poskytovanie osobných požitkov duchovným

Poskytovanie osobných požitkov (príjmov) duchovným od štátu je s účinnosťou od 1. januára 2009 upravené v nariadení vlády SR č. 299/2007 Z. z. (v znení nariadenia vlády SR č. 610/2007

Z. z. a nar. vlády SR č. 611/2008 Z.z), vydaných na základe zákona č. 218/1949 Zb. o hospodárskom zabezpečení cirkví a náboženských spoločností štátom (v platnom znení). Duchovenskú činnosť môžu vykonávať a na základe toho aj poberať osobné požitky podľa zákona len osoby, ktoré sú bezúhonné, čiže neboli právoplatne odsúdené za trestný čin. Osobný požitok poskytuje štát tým duchovným, ktorí pôsobia ako zamestnanci uznaných cirkví (NS) pri výkone práce:

- v duchovnej správe,
- v cirkevnej administratíve
- v ústavoch pre výchovu duchovných.

Osobný požitok tvoria (§ 3 odsek 1 zákona č. 218/1949 Zb.):

- základný plat,
- hodnostný prídavok,
- zvýšenie základného platu za ocenenie vysokej kvality výkonu duchovenskej činnosti.

Základný plat sa poskytuje podľa dĺžky duchovenskej činnosti v príslušnom platovom stupni a v stupnici a podľa dosiahnutého stupňa vzdelania. Platový stupeň sa zvyšuje po každých troch rokoch výkonu duchovenskej činnosti. Do doby výkonu duchovenskej činnosti môže cirkev (náboženská spoločnosť) započítavať aj dobu pred jej skutočným výkonom, ak tomu zodpovedajú znalosti príslušného duchovného, alebo dobu výkonu trestu odňatia slobody z dôvodu náboženského presvedčenia, prípadne dobu, po ktorú nemohol z iných dôvodov duchovný vykonávať duchovenskú činnosť. Podľa zákona č. 5/2004 Z.z. o službách zamestnanosti (§ 22, ods. 5) dostane povolenie na zamestnanie v službe určitej uznanej cirkvi aj cudzinec, ktorý vykonáva duchovenskú činnosť z poverenia registrovaných cirkví (NS).

Platových stupňov je 11, základný plat je v súčasnosti v rozmedzí od 5940 do 15660 Sk, cirkev alebo náboženská spoločnosť ho môže počínajúc 4. stupňom duchovnému zvýšiť z dôvodu vysokej kvality výkonu duchovenskej činnosti až o 30%. Skupiny (kategórie) hodností sú označené písmenami A až G a počínajúc skupinou (kategóriou) C môžu byť duchovnému priznané hodnostné prídavky podľa stupňa hodnosti duchovného a jeho zaradenia.

Výška hodnostného prídavku sa určuje podľa pravidiel stanovených cirkvou (náboženskou spoločnosťou), ktorá posúdi na tieto účely duchovných podľa miery ich zodpovednosti a významu vykonávanej funkcie v rámci duchovenskej funkcie. Duchovní jednotlivých cirkví (náboženských spoločností) sú rozdelení na účely poskytovania hodnostného prídavku do siedmych skupín (kategórií), pričom v každej kategórii je určené rozmedzie výšky hodnostného prídavku.

b) Náhrada cestovných, sťahovacích a iných výdavkov duchovným.

Duchovní, ktorí majú nárok na osobné požitky (t.j. vykonávajú duchovenskú činnosť), majú nárok na náhradu cestovných, sťahovacích a iných výdavkov súvisiacich s výkonom práce podľa všeobecných predpisov (t.j. podľa Zákonníka práce a súvisiacich predpisov).

c) Poskytovanie sociálnych dávok duchovným a ich rodinným príslušníkom.

Dávky sociálnej povahy sú poskytované podľa predpisov sociálneho zabezpečenia do príslušných fondov (nemocenské a zdravotné poistenie, dôchodkové zabezpečenie, fond zamestnanosti). Duchovní sú na tieto účely v rovnakom právnom postavení ako štátni zamestnanci.

B. Úhrada vecných nákladov cirkvám a náboženským spoločnostiam.

Štát hradí uznaným cirkvám a náboženským spoločnostiam, ktoré sú v Slovenskej republike registrované podľa zákona č. 192/1992 Zb. o registrácii cirkví a náboženských spoločností riadne vecné náklady spojené s výkonom bohoslužieb a s výkonom cirkevnej administratívy. Riadne náklady sú také, ktoré sa pravidelne, každoročne opakujú, vrátane bežnej údržby. Do tejto oblasti patria najmä náklady na:

- administratívnu činnosť ústredí cirkví a náboženských spoločností,,
- údržbu a opravu kostolov a sakrálnych budov, ktoré sú Národnou radou Slovenskej republiky vyhlásené za kultúrne pamiatky (formou čiastočných, účelových príspevkov).

Tieto náklady uhrádza v súčasnosti štát na základe rozpočtov zostavených cirkvami (náboženskými spoločnosťami) podľa ich skutočných potrieb a podľa zásad stanovených štátnym rozpočtom. Úhrada nákladov sa vykonáva mesačne na základe určeného limitu z rozpočtovej kapitoly Ministerstva kultúry Slovenskej republiky. Poukázané financie zabezpečujú aj úhradu schodku (pasívneho salda) prevádzky charitných domovov, ktoré sú v správe Slovenskej katolíckej charity a zariadení Evanjelickej diakonie.

Na základe článku 21 Základnej zmluvy medzi SR a Svätou Stolicou bude rozsah štátneho finančného zabezpečenia údržby a obnovy kultúrnych pamiatok, ktoré sú vo vlastníctve Katolíckej cirkvi upravený osobitnou medzinárodnou zmluvou, predpokladanou v článku 20, odsek 1 Základnej zmluvy.

C. Krytie výdavkov na semináre a ústavy pre výchovu duchovných.

Štát zabezpečuje finančné krytie nevyhnutných výdavkov na prevádzku diecéznych seminárov (výchovných ústavov pre kandidátov katolíckeho kňazstva) a ústavov pre výchovu duchovných z ostatných registrovaných cirkví a náboženských spoločností.

2. 7. 2. 2. Prostriedky z verejných účelových fondov.

Prostredníctvom Štátneho fondu na rozvoj kultúry "Pro Slovakia" môžu cirkvi dostať aj ďalšie prostriedky na obnovu tých sakrálnych alebo iných objektov, ktoré sú významnými kultúrno-historickými pamiatkami.

2. 7. 3. Rôzne finančné úľavy a oslobodenia priznané právnym poriadkom cirkvám.

V účinnosti je viacero výnimiek, prostredníctvom ktorých štát nepriamo akceptuje a podporuje cirkvi v ich spoločenskom a duchovnom poslaní. Výnosy kostolných zbierok a príjmy za administratívne úkony pri výkone duchovenskej činnosti sú oslobodené od daní z príjmov (§ 13, ods. 2, písm a). Od dane z nehnuteľností sú oslobodené pozemky, ktoré sú spojené s budovou úradu cirkvi (náboženskej spoločnosti) do jedného funkčného celku. Od dane z darovania sú oslobodené aj dary, poskytnuté registrovaným cirkvám na ich rozvoj, podobne sú oslobodené aj od dane z dedičstva.

Garanciu práva Katolíckej cirkvi organizovať kostolné zbierky a ich oslobodenie od daňovej povinnosti a od povinnosti ich verejného vyúčtovania obsahuje článok 20, odsek 2 Základnej zmluvy medzi SR a Apoštolskou Stolicou.

2. 7. 4. Náprava majetkových krívd spôsobených cirkvám (reštitúcie cirkevného majetku).

2. 7. 4. 1. Východiská reštitúcií cirkevného majetku.

Významnou zmenou vo vzťahu štátu k cirkvám, ktorá mala značný dosah v oblasti materiálneho zabezpečenia cirkví, bola a je čiastočná náprava krívd spôsobených cirkvám a v ich rámci rehoľným spoločenstvám v období komunistického režimu. Okrem morálnej a právnej satisfakcie, spočívajúcej v akceptovaní existencie rehoľných rádov bez osobitného povolenia štátu, uskutočnila sa náprava aj v majetkovej oblasti.

Rozhodnutie čiastočne napraviť nespravodlivosť, ktorej sa dopustil štát počas komunistického režimu voči cirkvám tým, že im protiprávne odňal väčšinu majetku, bolo ovplyvnené určite viacerými dôvodmi. Okrem toho, že nová štátna moc chcela zadost'učiniť zásade spravodlivosti a

popri dôvode, ktorým je akceptovanie princípu nepremlčateľnosti vlastníckeho práva, akceptovanom aj komunistickým režimom, sa pristúpilo k reštitúciám aj z dôvodu, vyplývajúceho z nových podmienok spoločenského života (obmedzovanie štátneho vlastníctva). V prípade reštituovaného cirkevného majetku ide totiž o majetok vo veľkej miere zdevastovaný (najmä budovy) a pokiaľ ide o pôdu, obhospodarovaný neefektívnymi roľníckymi družstvami a štátnymi majetkami.

2. 7. 4. 2. Právna úprava reštitúcií cirkevného majetku.

a) Prvá etapa reštitúcií

Na základe zákona Federálneho zhromaždenia ČSFR č. 298/1990 Zb. bolo rehoľným rádom a kongregáciám v Čechách, na Morave a na Slovensku vrátených *ex lege* asi 70 nehnuteľností odňatých po nástupe komunizmu v roku 1948. Tieto nehnuteľnosti sa podľa tohto zákona od 19. júla 1990 stali opäť vlastníctvom reholí. Ďalších asi 200 nehnuteľností z celkového počtu približne 900 budov bolo vrátených (reštituovaných) v júli roku 1991 na základe zákona č. 338/1991 Zb. Podľa tohto zákona však štát neumožnil reštitúciu pôdneho fondu.

b) Druhá etapa reštitúcií

Začatý proces navrátenia zhabaného cirkevného majetku pokračoval aj po vzniku Slovenskej republiky. V októbri 1993 prijala NR SR zákon č. 282/1993 Z.z. o zmiernení niektorých majetkových krívd spôsobených cirkvám a náboženským spoločnostiam (zákon nadobudol účinnosť 1. januára 1994, novelizovaný bol zákonom č. 97/2002 Z.z.). Podľa tohto tzv. cirkevného reštitučného zákona bol registrovaným cirkvám a náboženským spoločnostiam so sídlom v SR vydaný hnutel'ný a nehnuteľný majetok, ktorý bol v rozhodnom období určenom zákonom (od 8. mája 1945 do 1. januára 1990, v prípade židovského náboženského spoločenstva už od 2. novembra 1938) v ich vlastníctve a ktoré prešli do vlastníctva štátu alebo obce v rozpore so zásadami demokratickej spoločnosti na základe týchto okolností (právnych skutočností):

- odňatím bez náhrady *ex lege* (na základe viacerých nariadení SNR z roku 1945 o poštátnení škôl, ich majetku a školských internátov a zákonov NZ z rokov 1947 a 1948 – najmä tzv. druhá pozemková reforma),
- darovaním nehnuteľností darcom v tiesni,
- predajom nehnuteľností v tiesni za nápadne nevýhodných podmienok pre predávajúceho (t. j. pre cirkev, resp. NS),

- vyvlastnením za náhradu, ak nehnuteľnosť v čase vydania zákona č. 282/1993 Z. z. existovala a nikdy neslúžila na účel vyvlastnenia
- vyvlastnením bez vyplatenia náhrady,
- prevzatím bez právneho dôvodu,
- prevzatím podľa rôznych opatrení v oblasti správy financií, školstva a kultúry z rokov 1960–61,
- zákonov SNR, ktoré upravili vlastníctvo k pasienkom a lesom v urbaniálnych a komposesoriálnych spoločnostiach (č. 81/1949 Zb. a č. 2/1958 Zb.).

Cirkvi (náboženské spoločnosti) boli povinné podľa § 4, ods. 1 zákona č. 282/1993 Z. z. vyzvať konkrétny povinný subjekt, ktorým mohli byť obec, štát, právnické osoby zriadené štátom, obcou alebo zákonom, v niektorých prípadoch aj fyzické osoby (ak zhabanú vec nadobudli od štátu alebo od obce), na vydanie takto nárokovanej veci do 12 mesiacov od účinnosti tohto zákona, to znamená do 1. januára 1995, inak cirkvám právo na vydanie veci podľa uvedeného zákona zaniklo.

c) Tretia etapa reštitúcií

Právo na navrátenie vlastníctva nehnuteľného majetku však opäť vzniklo na základe zákona č. 161/2005 Z. z. o navrátení vlastníctva k nehnuteľným veciam cirkvám a náboženským spoločnostiam a prechode vlastníctva k niektorým nehnuteľnostiam. Tento zákon umožnil tým subjektom, ktoré zmeškali lehotu podľa zákona č. 282/1993 Z.z. uplatniť v jednoročnej lehote (od 1. mája 2005 do 30. apríla 2006) reštitučný nárok, ak preukázali, že im bol nehnuteľný majetok odňatý na základe tých istých okolností, ktoré sú uvedené v § 4, ods. 2 zákona č. 282/1993 Z.z. a neboli im podľa tohto zákona nehnuteľnosti vydané. Povinnou osobou však podľa tohto zákona boli len právnické osoby, ktoré k 1. máju 2005 nehnuteľnosť vo vlastníctve štátu (obce) spravovali alebo držali. Na rozdiel od zákona č. 282/1993 Z. z. zákona je reštitúcia ponímaná ako povinnosť navrátiť vlastníctvo a nielen ako povinnosť vydať vec. Z navrátenia zákon vyňal:

- pozemky, na ktorých po nadobudnutí štátom bol zriadený cintorín,
- pozemky neskôr zastavané a slúžiace zariadeniam kultúry, zdravotníctva, sociálnej starostlivosti, pracovnej rehabilitácie a školstva,
- pozemky so záhradkárskymi alebo chatovými osadami,
- pozemky slúžiace na obranu štátu a iným osobitne dôležitým účelom (ochrana prírody a krajiny).
- k pozemku bolo zriadené právo osobného užívania v prípade, ak ide o pozemok, ktorý osoby nadobudli od štátu alebo ho takto užívajú aj so stavbou na pozemku v dobrej viere, že nejde o vlastníctvo cirkvi alebo náboženskej spoločnosti.

Zákon v § 7, ods. 2 takisto neumožnil vydať cirkvám aj hnutelné veci, ak išlo o bývalé cirkevné matriky, ktoré boli zoštátnené zákonom č. 268/1949 Zb. - § 27.

Zákon č. 161/2005 Z.z. upravil aj *ex lege* prechod niektorých nehnuteľností (uvedených v prílohách tohto zákona) z vlastníctva SR (obcí) do vlastníctva cirkví uvedených v § 7.

Zákon č. 97/2002 Z. z. (novela zákona č. 282/1992 Zb.) uznal právne nástupníctvo Evanjelickej cirkvi a.v. na Slovensku k majetkom, ktoré boli v rokoch 1939-1945 vo vlastníctve Nemeckej evanjelickej cirkvi a.v. V dôsledku toho je ECAV na Slovensku oprávnenou osobou na vydanie tohto majetku (§ 2, ods. 2 zákona č. 282/1992 Zb. v úplnom znení).

2. 8. REGISTRÁCIA CIRKVI A NÁBOŽENSKÝCH SPOLOČNOSTÍ.

2. 8. 1. Úvod

Právna existencia cirkví ako verejnoprávnych korporácií sa viaže na akt registrácie. Registrácia má významný dosah, pretože tým akceptuje určitú spoločnosť štátom ako náboženskú, čo v podmienkach tohto systému znamená, že podstatou činnosti cirkvi ako subjektu práva (náboženskej spoločnosti) je duchovné pôsobenie, šírenie náboženských a mravných ideí v spoločnosti, na rozdiel od iných subjektov, ktorých činnosť je prevažne zameraná na majetkový prospech (obchodné spoločnosti) a túto ich činnosť považuje za významnú v prospech významnej časti verejnosti.

Orgánom príslušným na registráciu cirkví a náboženských spoločností (NS) v SR je podľa § 10, ods. 1 zákona č. 308/1991 Zb. v platnom znení Ministerstvo kultúry SR. Dňom 1. septembra 1991 bol zrušený Sekretariát vlády SR pre veci cirkevné (nástupca Štátneho úradu pre veci cirkevné), ktorý právne (aj mimoprávne) ako výlučný orgán vykonával štátnu správu, resp. dozor komunistického štátu nad cirkvami od roku 1949.

Od mája roku 1994 je zaregistrovaná na Ministerstve kultúry SR Ekumenická cirkevná rada, koordinujúca činnosť členských cirkví v niektorých oblastiach. Jej členmi sú spomedzi cirkví pôsobiacich na Slovensku Evanjelická cirkev augsburského vyznania, Reformovaná kresťanská cirkev, Pravoslávna cirkev, Cirkev bratská, Evanjelická cirkev metodistická a Československá cirkev husitská. Štatút pozorovateľa majú Apoštolská cirkev, Bratská jednota baptistov, Cirkev adventistov siedmeho dňa a Rímskokatolícka cirkev.

2. 8. 2. Pojem "cirkev" podľa zákona č. 308/1991 Zb. v znení zákona č. 394/2000 Z.z.

Na účely registrácie cirkví je veľmi dôležitá skutočnosť, či určité združenie osôb, ktoré chce pôsobiť ako cirkev, napĺňa vo svojej štruktúre, charaktere a určujúcom smere činnosti znaky korporácie duchovného charakteru tak, ako to požaduje zákon.

Na účely zákona č. 308/1991 Zb. o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a NS sa totiž za cirkev považuje dobrovoľné združenie osôb rovnakej náboženskej viery (veriacich) v organizácii utvorenej podľa príslušnosti k náboženskej viere na základe vnútorných predpisov príslušnej cirkvi alebo NS. Toto vymedzenie znamená, že štát považuje cirkvi (NS) za verejnoprávne spoločnosti (korporácie), ale osobitnej povahy, čo je obsiahnuté v podmienke mať vieroučný, duchovný základ. Spoločnosť, ktorá nemá vieroučný základ (navyše jednotný) a duchovné poslanie, nemôže byť zaregistrovaná ako cirkev (NS) podľa zák. č. 308/1991 Zb. Taká spoločnosť má v

zmysle § 4 ods. 4 zák. č. 308/1991 Zb. postavenie tzv. cirkvi neuznanej (štátom). Nemôže však pôsobiť podľa zákona č. 83/1990 Zb. o združovaní občanov), pretože tento zákon to v § 1, ods. 3, písm c) uvádza, že sa nevzťahuje na združovanie občanov v cirkvách a náboženských spoločnostiach. Opačný postup by bol pravdepodobne obchádzaním zmyslu a účelu zákona č. 308/1991 Zb.

2. 8. 3. Proces registrácie cirkví a náboženských spoločností.

Zákon č. 308/1991 Zb. o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností po prijatí novely č. 201/2007 Z.z. z 29. marca 2007 sprísnil podmienky na registráciu nových cirkví a náboženských spoločností.¹ K tomuto kroku viedol zákonodarcu aj neúspešný pokus o dosiahnutie registrácie cirkvi s názvom Ateistická cirkev neveriacich v roku 2006.

2. 8. 3. 1. Predloženie návrhu na registráciu

Návrh na registráciu určitej cirkvi (NS) môže prípravný výbor tejto cirkvi (NS) podať, ak preukáže, že sa k cirkvi, žiadajúcej o registráciu hlási najmenej 20 000 plnoletých členov tejto cirkvi s trvalým pobytom v SR, ktorí sú občanmi SR. Tento návrh musí obsahovať:

- názov a sídlo cirkvi (NS) - názov sa musí odlišovať od názvu právnickej osoby, ktorá už vyvíja činnosť na území SR,
- mená, priezviská, adresy, podpisy a rodné čísla členov prípravného orgánu cirkvi (NS),
- základnú charakteristiku cirkvi (NS), jej učenie, poslanie a územie, na ktorom chce pôsobiť,
- čestné vyhlásenia 20 000 plnoletých členov cirkvi-občanov SR s trvalým pobytom v SR, že sa hlásia k cirkvi, podporujú návrh na jej registráciu v SR, poznajú základné články viery a jej učenie a sú si vedomí práva povinností ako členov tejto cirkvi; čestné vyhlásenie musí obsahovať mená priezviská, údaj o trvalom pobyte a rodné čísla týchto osôb
- vyhlásenie, že cirkev (NS) bude rešpektovať právny poriadok a bude tolerantná k ostatným cirkvám (NS) a k osobám bez vyznania.

K návrhu prípravný výbor cirkvi prikladá aj základný dokument cirkvi (NS) (napr. štatút, ústava, stanovy), z ktorého musí byť zrejmé, aká je vnútorná štruktúra cirkvi a jej orgánov, ako sa ustanovujú a odvolávajú duchovní cirkvi, aké sú základné články viery, spôsob prijímania

---

¹ V januári 2008 podal generálny prokurátor SR podnet na Ústavný súd SR ohľadne tohto zákona s odôvodnením, že porušuje Ústavu SR v jej čl. 24 a EKoLP. Na podporu svojich tvrdení uvádzal aj rozsudky ESĽP (Kokkinakis vs. Grécko, Hasan Chausch vs. Bulharsko, Ivanova vs. Bulharsko a nález ÚS ČR č. 4 z roku 2003.

základného dokumentu (ústavy) cirkvi, aké sú zásady hospodárenia, ktoré útvary v rámci cirkvi (NS) majú právnu subjektivitu a ktoré osoby sú oprávnené konať v mene cirkvi (právnické osoby podľa ich vnútorných noriem) a aké práva a povinnosti majú členovia cirkvi (doplnené zákonom č. 201/2007 Z.z.).

2. 8. 3. 2. Preskúmanie návrhu na registráciu.

Registrujúci orgán (Ministerstvo kultúry SR) na základe predloženého návrhu na registráciu posúdi, či založenie a činnosť cirkvi (NS) nie je v rozpore s právnym poriadkom, bezpečnosťou občanov a verejným poriadkom, mravnosťou, ľudskosťou a znášanlivosťou, či návrh spĺňa podmienky podľa z. č. 308/1991 Zb., alebo či nie sú prípadnou registráciou ohrozené práva iných fyzických a právnických osôb.

2. 8. 3. 3. Rozhodnutie.

Po zistení, že sú splnené predchádzajúce podmienky, registrujúci orgán rozhodne o tom, že sa cirkev (NS) registruje, alebo registráciu odmietne, ak podmienky splnené nie sú.

V prípade odmietnutia registrácie môže prípravny orgán cirkvi (NS), alebo cirkev (NS) v prípade zrušenia predchádzajúcej registrácie podať v lehote určenej zákonom návrh na preskúmanie tohto rozhodnutia Najvyššiemu súdu SR.

Ak cirkev (NS) koná v rozpore so zákonom alebo podmienkami registrácie, vykoná registrujúci orgán zrušenie registrácie postupom podľa zákona č. 308/1991 Zb. a podporne podľa zákona č. 71/1967 Zb. o správnom konaní.

Cirkvi (NS), ktoré vykonávali činnosť podľa iných platných právnych noriem do účinnosti zák. č. 308/1991 Zb.(t. j. zo zákona alebo na základe štátneho súhlasu) sa považujú za registrované podľa zákona č. 308/1991 Zb. (recipovaná registrácia). Spolu s cirkvami neskôr registrovanými sa považujú za **cirkvi uznané** (uznané štátom - § 4 ods. 4 zák. č. 308/1991 Zb. V platnom znení) so všetkými právami a povinnosťami, ktoré z tohto nadobudnutého statusu vyplývajú.

V Slovenskej republike pôsobili k 1. januáru 2008 tieto cirkvi a náboženské spoločnosti:

1. Apoštolská cirkev na Slovensku
2. Bahájske spoločenstvo v Slovenskej republike (registrované 19. 4. 2007)
3. Bratská jednota baptistov
4. Cirkev adventistov siedmeho dňa
5. Cirkev bratská na Slovensku
6. Cirkev česko-slovenská husitská

7. Evanjelická cirkev augsburského vyznania na Slovensku
8. Evanjelická cirkev metodistická
9. Gréckokatolícka cirkev na Slovensku
10. Kresťanské zbory
11. Pravoslávna cirkev
12. Reformovaná kresťanská cirkev na Slovensku (kalvíni)
13. Rímskokatolícka cirkev na Slovensku
14. Starokatolícka cirkev
15. Židovské náboženské obce
16. Náboženská spoločnosť Svedkov Jehovových (registrovaná 4. 2. 1993)
17. Cirkev Ježiša Krista svätých neskorších dní (registrovaná 26. 9. 2006)
18. Novoapoštolská cirkev (na základe dodatočne zisteného pôvodného povolenia k činnosti vo vtedajšej Slovenskej socialistickej republike zo 6. júna 1989, ktoré však nebolo zaevidované a Novoapoštolská cirkev v dôsledku toho nebola uvedená v prílohe zákona č. 308/1991 Zb. ako registrovaná; na žiadosť vedenia tejto cirkvi bola jej registrácia uznaná v roku 2001, neprihliadajúc však na podmienku predpísaného počtu osôb, hlásiacich sa k cirkvi, vyžadovanú zákonom).

2. 9. ZRIAĐOVANIE A ČINNOSŤ CIRKEVNÝCH ŠKÔL.

2. 9. 1. Úvod

Cirkevné školstvo bolo v bývalom Československu zrušené v apríli roku 1948 zákonom č. 95/1948 Zb. avšak na Slovensku už v roku 1944 nariadením povstaleckej SNR č. 5/1944 Sb. nar. SNR o jednotnej škole zo 6. septembra 1944. Ich obnovu upravila až novela č. 171/1990 Zb. školského zákona a bližšie podmienky ich zriaďovania obsahovala vyhláška Ministerstva školstva, mládeže a športu a Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky č. 536/1990 Zb. V súčasnosti je právna úprava cirkevného školstva upravená týmito zákonmi a zmluvami:

- zákon č. 245/2008 Z.z. o výchove a vzdelávaní,
- zákon č. 596/2003 Z.z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve,
- zákon č. 317/2009 Z. z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch,
- zákon č. 597/2003 Z.z. o financovaní ZŠ, SŠ a školských zariadení (v platnom znení),
- zmluva medzi SR a Svätou Stolicou o katolíckej výchove a vzdelávaní (č. 394/2004 Z.z.),
- dohoda medzi SR a registrovanými cirkvami a NS o náboženskej výchove a vzdelávaní (č. 395/2004 Z.z.)

Podľa zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní patria do siete škôl okrem štátnych škôl aj súkromné a cirkevné školy, ktoré môžu zriadiť fyzické alebo právnické osoby, t.j. aj štátom uznané cirkvi a náboženské spoločnosti. Okrem škôl každého typu (základné školy základné umelecké školy stredné školy, učilištia, vysoké školy), môžu uznané cirkvi zriaďovať školské zariadenia (špeciálne školy, strediská praktického vyučovania).

2. 9. 2. Postup pri zriaďovaní cirkevných škôl

Postup pri zriaďovaní škôl, ich rušení a vyradovaní zo siete škôl, vrátane cirkevných škôl, upravuje zákon č. 596/2003 Z. z.)

Školu, školské zariadenie, stredisko praktického vyučovania alebo pracovisko praktického vyučovania môže zriadiť štátom uznaná cirkev alebo náboženská spoločnosť (§ 19, ods. 1, písm. d) zákona č. 596/2003 Z. z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve).

Cirkevné školy zriaďujú cirkvi a NS po ich zaradení do siete škôl (§ 19, ods. 1 zákona č. 596/2003 Z.z.) ustanovenej ministerstvom školstva (MŠ). K návrhu na zriadenie Stredného odborného učilišťa alebo Strediska praktického vyučovania sa vyjadruje podľa ich zamerania príslušný ústredný orgán štátnej správy. Návrh na zaradenie do siete škôl predkladá ministerstvu školstva príslušný cirkevný orgán, plniaci funkciu zriaďovateľa cirkevnej školy.

Ministerstvo školstva vyradí cirkevnú školu zo siete škôl :

- a) na žiadosť (§ 17, ods. 2) - s uvedením dôvodu vyradenia a spôsobu zabezpečenia ďalšej prípravy žiakov po zrušení cirkevnej školy,
- b) aj bez návrhu, ak v určenom termíne škola, školské zariadenie, stredisko praktického vyučovania alebo pracovisko praktického vyučovania nezačne svoju činnosť alebo na základe kontrolných zistení (§ 17, ods. 4 zákona č. 596/2003 Z.z.).

Cirkevnú školu po jej vyradení z siete škôl zruší zriaďovateľ v súlade s rozhodnutím ministerstva o vyradení zo siete (§ 23, ods. 2 zákona č. 596/2003 Z.z.).

Ak je zriaďovateľom školy cirkev alebo náboženská spoločnosť, v názve sa môže uviesť, že ide o cirkevnú školu, alebo v ňom môže byť aj označenie, ktoré charakterizuje zriaďovateľa. Taktiež môže obsahovať meno významnej osobnosti príslušnej cirkvi alebo náboženskej spoločnosti, prípadne meno svätca (§ 21, ods. 4 zákona č. 596/2003 Z.z.).

Sieť zdravotníckych škôl, vrátane cirkevných zdravotníckych, spravuje Ministerstvo zdravotníctva (§ 15, ods. 2 zákona č. 596/2003 Z.z.).

2. 9. 3. Status cirkevných škôl a ich zamestnancov

Legálna definícia cirkevnej školy nekatolíckych cirkví (NS) je obsiahnutá v Dohode medzi Slovenskou republikou a registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami o náboženskej výchove a vzdelávaní – čl. 1, ods. 3: Cirkevnou školou je také zariadenie, ktoré je zriadené alebo uznané príslušnou registrovanou cirkvou a náboženskou spoločnosťou v súlade s právnym poriadkom Slovenskej republiky.

Podobné vymedzenie pojmu katolícka škola, resp. katolícke školské zariadenie obsahuje Zmluva medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou o katolíckej výchove a vzdelávaní v čl. 1, ods. 1 takto: Katolíckou školou a katolíckym školským zariadením (ďalej len katolícka škola) je cirkevná škola a cirkevné školské zariadenie zriadené alebo uznané miestnym diecéznym biskupom, jeho generálnym vikárom alebo predstaveným náboženskej spoločnosti (ďalej len príslušná vrchnosť Katolíckej cirkvi) v súlade s právnym poriadkom Slovenskej republiky.

Učebné plány a osnovy schvaľuje zriaďovateľ školy po dohode s Ministerstvom školstva alebo s Ministerstvom zdravotníctva, pričom rozsah a obsah štúdia musí zodpovedať (podľa druhu školy) rozsahu potrebnému na získanie príslušného stupňa vzdelania, poskytovaného štátnymi školami rovnakého druhu. Vzdelanie získané na školách zriadených uznanou cirkvou (náboženskou spoločnosťou) je totiž rovnocenné so vzdelaním získaným na ostatných školách - štátnych a súkromných (§ 3, písmeno q) zákona č. 245/2008 Z. z.).

Prijímanie žiakov a priebeh štúdia na cirkevných školách sa riadi všeobecne záväzným právnym predpisom a pokynmi zriaďovateľa cirkevnej školy. Ukončovanie štúdia sa riadi výlučne osobitným právnym predpisom. Ministerstvo školstva zároveň vykonáva vo veciach cirkevných škôl pôsobnosť pri zabezpečovaní povinnej školskej dochádzky a v iných veciach všeobecne pedagogického charakteru.

Pedagógovia cirkevných škôl musia byť občiansky bezúhonní, morálne vyspelí a musia mať odbornú a pedagogickú spôsobilosť podľa osobitného právneho predpisu (č. 317/2009 Z. z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch) na všetky predmety okrem náboženstva, pri ktorom sa táto spôsobilosť riadi pokynmi zriaďovateľa (t. j. vnútornými normami cirkvi alebo náboženskej spoločnosti). Medzi predpoklady na výkon pedagogickej činnosti patrí aj poverenie podľa vnútorných predpisov cirkvi na vyučovanie predmetu náboženstvo, resp. náboženská výchova (§ 6, ods. 1, písm. e) zákona č. 317/2009 Z. z.)

Riaditeľa cirkevnej školy menuje a odvoláva zriaďovateľ cirkevnej školy v súlade s podmienkami ustanovenými právnym poriadkom Slovenskej republiky (čl. 1, ods. 2 Zmluvy medzi SR a SS o katolíckej výchove a vzdelávaní; článok 1, ods. 7 Dohody medzi SR a registrovanými cirkvami a NS o náboženskej výchove a vzdelávaní) na návrh Rady cirkevnej školy podľa výsledkov výberového konania (§ 3, ods. 12 zákona č. 596/2003 Z.z.). Podľa čl. 1, ods. 2 Základnej zmluvy medzi SS a SR ak Rada cirkevnej katolíckej školy predloží návrh na kandidáta na vymenovanie

riaditeľa po druhom výberovom konaní, ktorý nespĺňa kritériá zriaďovateľa podľa výchovného zamerania školy, riaditeľa vymenúva zriaďovateľ.

Podľa § 13, ods. 3 zákona č. 596/2003 Z.z. školskú inšpekciu predmetov náboženstvo a náboženská výchova vykonávajú školskí inšpektori na základe poverenia hlavného školského inšpektora alebo riaditeľa školského inšpekčného centra a osoby na základe poverenia príslušnej cirkvi alebo náboženskej spoločnosti podľa ich vnútorných predpisov.

2. 9. 4. Financovanie cirkevných škôl.

Financovanie cirkví a NS sa riadi zákonom č. zákon č. 597/2003 Z.z. o financovaní ZŠ, SŠ a školských zariadení (v platnom znení)

Základná zmluva medzi SR a Apoštolskou Stolicou obsahuje záväzky oboch zmluvných strán o personálnom a materiálnom, resp. finančnom podieľaní sa na spoločných projektoch v oblasti zdravotnej starostlivosti, výchovy a vzdelávania a geriatrickej starostlivosti (čl. 16, odsek 2). Ďalej obsahuje záväzky štátnej podpory financovania cirkevných škôl a cirkevných vzdelávacích, charitatívnych, zdravotníckych a sociálnych zariadení (čl. 17, odsek 3).

Zmluva medzi Svätou stolicou a Slovenskou republikou o katolíckej výchove a vzdelávaní ustanovuje v čl. 1, bod 7. záväzok štátu poskytovať finančné zabezpečenie v rovnakom rozsahu ako ho majú všetky ostatné školy v súlade s právnym poriadkom Slovenskej republiky.

Osobitná zmluva o financovaní cirkví má upraviť aj rozsah finančného zabezpečenia cirkevných škôl a školských zariadení z prostriedkov štátneho rozpočtu.

2. 9. 5. Bohoslovecké fakulty a semináre

Po novembri 1989 boli do zväzku univerzít zaradené opätovne bohoslovecké fakulty, ktoré dovtedy podliehali priamo Ministerstvu kultúry. Zároveň bol zrušený tzv. *numerus clausus*, t. j. štátom stanovený (uzavretý) maximálny počet prijatých uchádzačov o kňazské štúdiá. Boli obnovené diecézne semináre pre výchovu katolíckeho kňazstva. Študovať teológiu (ako vedný odbor, nie ako súčasť prípravy na duchovné povolanie) môžu aj laici (muži aj ženy). Pri prijímaní učiteľov a vymenovaní docentov a profesorov na teologických fakultách sa musia rešpektovať aj vnútorné predpisy príslušnej cirkvi. Do sústavy verejných vysokých škôl patrí aj Katolícka univerzita so sídlom v Ružomberku, zriadená zákonom č. 167/2000 Z. z. ako neštátna vysoká škola, ktorej zriaďovateľom je Katolícka cirkev zastúpená Konferenciou biskupov Slovenska a jej kánonickoprávny status sa riadi apoštolskou konštitúciou pápeža Jána Pavla II. *Ex corde Ecclesiae* z roku 1990 o katolíckych univerzitách..

V súčasnosti pôsobia na Slovensku tieto bohoslovecké (teologické) fakulty na verejných vysokých školách podľa zákona č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách:

- Rímskokatolícka cyrilometodejská BF UK v Bratislave (teologické inštitúty ako jej súčasť pôsobia v Nitre pre Nitriansku diecézu a v Badíne pre Banskobystrickú diecézu)
- Evanjelická bohoslovecká fakulta UK v Bratislave,
- Gréckokatolícka bohoslovecká fakulta UPJŠ v Prešove,
- Pravoslávna bohoslovecká fakulta UPJŠ v Prešove,
- Teologická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave (tzv. Aloisianum),
- Teologická fakulta Katolíckej univerzity v Ružomberku so sídlom v Košiciach (teologický inštitút pôsobí v Spišskej Kapitule pre Spišskú diecézu)

2. 10. KONFESNOPRÁVNA ÚPRAVA V OBLASTI RODINNÉHO (MANŽELSKÉHO) PRÁVA.

2. 10. 1. Úvod

Po spoločensko-politických zmenách v roku 1989 zákonodarca zreformoval aj oblasť rodinného práva, konkrétne formu obradu pri vzniku manželstva a do určitej miery aj zánik manželstva. Zmeny uskutočnil zákonom č. 234/1992 Zb., ktorým sa menil zákon č. 94/1963 Zb. o rodine a zákon č. 97/1963 Zb. o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom. V roku 2005 však bol prijatý nový zákon o rodine – č. 36/2005 Z. z. účinný od 1. júla 2005. Úprava týchto skutočností je v ňom však ustanovená podobne ako v predchádzajúcom zákone o rodine.

Štát manželstvo ako jedinečný zväzok muža a ženy osobitne a všestranne chráni a napomáha jeho dobro (čl. 41, ods. 1 Ústavy SR a čl. 1 Zákona o rodine).

2. 10. 2. Uzavretie manželstva pred orgánom registrovanej cirkvi.

Už zákonom č. 234/1992 Zb. bol prakticky zrušený dovtedy platný obligatórny občiansky, t. j. civilný sobáš (účinný od 1. januára 1950) a bola právne upravená (§ 3) možnosť výberu formy uzavretia manželstva (fakultatívny obrad uzavretia manželstva). Manželstvo sa v dôsledku toho od 1. júla 1992 aj podľa v súčasnosti účinného nového zákona č. 36/2005 Z. z. o rodine uzaviera súhlasným vyjadrením muža a ženy buď pred:

- príslušným orgánom štátu (§ 4 zák. č. 36/2005 Z.z. - tzv. občiansky sobáš), ktorým je orgán poverený vedením matriky pre obvod trvalého pobytu jedného zo snúbencov, alebo pred

- príslušným orgánom uznanej cirkvi, resp. náboženskej spoločnosti (§ 5 zák. č. 36/2005 Z. z. – tzv. cirkevný sobáš), ktorým je osoba vykonávajúca činnosť duchovného registrovanej cirkvi (náboženskej spoločnosti).

Pôsobnosť duchovného pri uzavieraní manželstva má úradný a verejný charakter (prenesená pôsobnosť od štátu). Uznanie rovnoprávneho postavenia a účinkov manželstva uzavretého pred orgánom cirkvi a pred orgánom štátu garantuje aj Základná zmluva medzi SS a SR (článok 10, ods. 1) a Zmluva registrovaných cirkví so SR (článok 10, ods. 1).

Cirkevnou formou sa manželstvo uzatvára v kostole alebo na inom vhodnom mieste, určenom vnútornými predpismi cirkvi.

Podmienky uzavretia manželstva stanovené zákonom č. 36/2005 Z. z.. o rodine sú platné aj pri uzavieraní manželstva cirkevnou formou (spôsobilosť na právne úkony, dosiahnutie stanoveného veku - 18, výnimočne 16 rokov s povolením súdu, slobodný stav, neexistencia príbuzenského vzťahu určitého stupňa). Snúbenci musia matričnému úradu predložiť potrebné doklady (rodný list, potvrdenie o pobyte, doklad o štátnom občianstve, úmrtný list zomrelého manžela alebo iný doklad o zániku manželstva počas života) ak ich neobsahuje občiansky preukaz. Matričný úrad tieto doklady preverí. Cirkevnému orgánu, miestne príslušnému na uzavretie manželstva potom odošle tlačivo, ktoré vyplnili snúbenci, obsahujúce údaje podľa uvedených dokladov. Po uzavretí manželstva je orgán príslušnej cirkvi, pred ktorým bolo manželstvo uzavreté, povinný do troch pracovných dní odo dňa uzavretia manželstva doručiť zápisnicu o uzavretí manželstva príslušnému matričnému úradu. Právne účinky manželstva nastávajú od momentu uzavretia manželstva pred príslušným kompetentným duchovným cirkvi. Podľa § 17, písm. d) zákona o rodine manželstvo nevznikne, ak vyhlásenie o uzavretí manželstva bolo urobené pred cirkvou (NS), ktorá nie je registrovaná podľa zákona alebo bolo urobené pred osobou, neoprávnenou vykonávať činnosť duchovného registrovanej cirkvi (NS).

Obsahovým posunom nového zákona o rodine, v súlade s medzinárodnoprávnymi záväzkami SR, je ustanovenie čl. 4 a § 30, ods. 1 podľa ktorých rodičia majú právo vychovávať deti v zhode s vlastným náboženským a filozofickým presvedčením.

2. 10. 3. Pôsobnosť novej právnej úpravy na manželstvá uzavreté občanmi SR v zahraničí v období rokov 1950-1992.

Súčasne bola v roku 1992 zmenená právna úprava týkajúca sa uzavierania manželstva občanov SR (v tom čase občanov ČSFR) v zahraničí, a to aj so spätnou platnosťou (retroaktívny účinok právnej normy - pôsobí na právne vzťahy vzniknuté v minulosti). V zmysle tejto úpravy manželstvá, ktoré boli uzavreté čs. štátnymi občanmi v zahraničí od 1. 1. 1950 (od tohto dňa bol v

ČSR právne účinný len civilný sobáš) do 30. 6. 1992 (deň opätovného zavedenia fakultatívneho sobáša v ČSFR) platne podľa práva daného štátu, teda aj manželstvá uzavreté len v cirkevnej forme, sa považujú (od 1. 7. 1992) za platné aj podľa práva SR. Podľa zákona č. 97/1963 Zb. o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom sa totiž na platnosť manželstva čs. občana vyžadovala do 30. 6. 1992 občianska forma (aj pri uzavieraní manželstva v zahraničí), pričom na základe cirkevných sobášnych obradov manželstvo u čs. občana podľa čs. právneho poriadku nevzniklo (tzv. domnelé manželstvo), aj keď právny poriadok štátu, kde sa uzatváralo, cirkevnú formu uzavieraní manželstva uznával ako platný spôsob uzavretia manželstva. Toto ustanovenie zák. č. 97/1963 Zb. (§ 20 ods. 2) bolo zrušené a v platnosti ostalo len ustanovenie, na základe ktorého sa forma uzavieraní manželstva občana SR spravuje právom miesta uzavieraní manželstva, čo znamená, že občan SR musí pri uzavieraní manželstva v cudzine rešpektovať formu uzavretia manželstva v danom štáte (ak je nejaká predpísaná ako povinná). Ustanovenie tohto znenia obsahuje aj § 112 nového zákona o rodine č. 36/2005 Z. z.

2. 10. 4. Zánik manželstiev uzavretých pred orgánmi uznaných cirkví vo vzťahu k právu Slovenskej republiky.

Otázku právnej relevancie zániku manželstva podľa cirkevného práva rieši v hrubých rysoch Základná zmluva medzi Svätou Stolicou a SR v článku 10, ods. 2, podľa ktorého rozhodnutie katolíckej cirkvi o nulite manželstva alebo o rozviazaní manželstva sa oznámi na žiadosť jednej zo stránok Slovenskej republiky, ktorá bude ďalej konať v tejto veci podľa svojho právneho poriadku. Bližšia právna úprava postupu v týchto veciach však ešte nebola prijatá.

Zmluva registrovaných cirkví so SR odkazuje v článku 10, ods. 2 vo veciach rozvodu na právny poriadok SR a v odseku 3 ustanovuje, že cirkevné rozviazanie manželstva musí byť v súlade aj s právnym poriadkom SR.

2. 11. DUCHOVNÁ SLUŽBA V ARMÁDE A V POLÍCII.

V ozbrojených silách a v ozbrojených zboroch je v súčasnosti zabezpečená pravidelná duchovná starostlivosť, vykonávaná vojenskými kaplánmi z radov katolíckej cirkvi a duchovnými z iných cirkví.

Duchovná služba v armáde a v ozbrojených zboroch (vrátane zariadení, v ktorých sa vykonáva väzba a výkon trestu) je upravená v zmluve uzavretej medzi Svätou stolicou a Slovenskou republikou (podpísaná bola 21. augusta 2002 a publikovaná pod č. 648/2002 Z. z.) a v Dohode

medzi SR a registrovanými cirkvami a NS (podpísaná bola 28. apríla 2005 a publikovaná pod č. 270/2005 Z. z.).

V súlade s čl. 1 zmluvy o duchovnej službe katolíckym veriacim v ozbrojených zboroch bol zriadený Ordinariát ozbrojených síl a zborov na úrovni katolíckej diecézy, ktorý je aj osobitným inštitútom v štruktúre ozbrojených zborov SR. Ordinariát má právnu subjektivitu podľa kánonického aj slovenského práva.

Podľa Dohody medzi SR a registrovanými cirkvami a NS riadi pastoračnú službu v ozbrojených silách a zboroch Ústredie ekumenickej pastoračnej služby ako právnická osoba. Jeho činnosť sa riadi Štatútom vypracovaným generálnym duchovným, ktorý je na čele ústredia, schváleným zúčastnenými cirkvami (NS).

Slovenská republika materiálne a finančne zabezpečuje prostredníctvom Úradu vojenských duchovných Ministerstva obrany SR:

- klerikov Ordinariátu (čl. 12, ods. 1 Zmluvy medzi SS a SR o pastorácii katolíkov v ozbrojených silách), resp. pracovníkov Ústredia ekumenickej pastoračnej služby (čl. 11, ods. 1 Dohody medzi SR a nekatolíckymi NS o pastorácii nekatolíkov v ozbrojených silách), a
- činnosť Ordinariátu, jeho sídlo, kostol a kúriu, t.j. personal (čl. 12, ods. 2 Zmluvy), resp. činnosť Ústredia ekumenickej pastoračnej služby (čl. 11, ods. 2 Dohody).

Obe uvedené zmluvy obsahujú:

- práva a povinnosti ordinára, resp. generálneho duchovného a rozsah ich kompetencie,
- úpravu práv a povinností klerikov, resp. duchovných a diakonov pri výkone pastorácie,
- vymedzenie okruhu osôb, ktoré sú pod jurisdikciou ordinára, resp. generálneho duchovného,
- záväzok SR zabezpečovať finančné a materiálne potreby klerikov, resp. duchovných a diakonov pri výkone pastorácie a činnosť Ordinariátu, resp. Ústredia ekumenickej pastoračnej služby a činnosť ich sídla.

2. 12. VYUČOVANIE NÁBOŽENSTVA NA ŠKOLÁCH.

Náboženská výchova má svoje miesto na verejných aj súkromných školách. Vyučovanie náboženstva na verejných školách (štátnych a cirkevných) a súkromných školách upravuje § 15 zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní a normatívne zmluvy uzavreté cirkvami a náboženskými spoločnosťami v SR so Slovenskou republikou (základné aj osobitné). Výučba náboženskej výchovy sa uskutočňuje na základných a stredných školách a v týchto je súčasťou štátneho vzdelávacieho programu. Zákon ju umožňuje aj v materských školách. V základných umeleckých školách a v jazykových školách sa náboženstvo nevyučuje (§ 15, ods. 1 zákona).

Rozsah a spôsob vyučovania náboženstva na školách upravuje § 15 zákona č. 245/2008 Z. z. Predmet s názvom "náboženská výchova" sa vyučuje na štátnych a súkromných školách a na školách zriadených uznanou cirkvou (náboženskou spoločnosťou) mu zodpovedá predmet "náboženstvo".

Na báze Základnej zmluvy medzi SS a SR a zmluvy registrovaných cirkví so SR boli uzavreté osobitné dve zmluvy o vyučovaní náboženstva na verejných školách v SR:

- Zmluva medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou o katolíckej výchove a vzdelávaní (č. 394/2004 Z. z.)
- Dohoda medzi registrovanými cirkvami a SR o náboženskej výchove a vzdelávaní (č. 395/2004 Z. z.)

Katolícka škola je podľa čl. 1 Zmluvy škola uznaná kompetentnou cirkevnou autoritou v súlade s právom SR a jej riaditeľa menuje a odvoláva katolícka cirkev v súlade s podmienkami práva SR. Vnútrošný poriadok školy musí byť v súlade s právom SR a so zásadami katolíckej výchovy. Na škole vykonáva štát inšpekciu (čl. 2, bod 7. Zmluvy).

Katolícke náboženstvo sa podľa čl. 2, bod 4. Zmluvy vyučuje ako povinne voliteľný predmet v základných a stredných školách v súlade s podmienkami stanovenými právom SR podľa osnov schválených Konferenciou biskupov Slovenska. Hospitáciu na predmete "katolícke náboženstvo" vykonáva kompetentná cirkevná autorita. Učitelia katolíckeho náboženstva musia mať pedagogickú spôsobilosť podľa práva SR a musia mať kánonické poverenie (*missio canonica*) od príslušnej cirkevnej autority. Strata tohto poverenia spôsobuje stratu práva vyučovať predmet "katolícke náboženstvo".

V článku 4 Zmluvy je upravené postavenie Katolíckej univerzity so sídlom v Ružomberku ako verejnej vysokej školy zriadenej podľa práva SR a podľa kánonického práva.

V Zmluve je upravené aj postavenie vysokoškolských pastoračných centier ako zariadení katolíckej cirkvi, ktoré majú právo pôsobiť na akademickej pôde na základe dohody medzi cirkvou a príslušnou vysokou školou.

Cirkevným školám poskytuje štát finančné zabezpečenie v rovnakom rozsahu ako ostatným školám v SR (čl. 1, ods. 11 Zmluvy).

Obsahovo analogická právna úprava je obsiahnutá aj v Dohode registrovaných cirkví so SR o náboženskej výchove a vzdelávaní.

2. 13. KONFESNOPRÁVNE NORMY V TRESTNOM PRÁVE SR.

2. 13. 1. Úvod

Trestný zákon SR obsahuje v súčasnosti jednu špeciálnu skutkovú podstatu trestného činu konfesnoprávnej povahy, ktorej účelom je ochrana individuálnej náboženskej slobody. Príslušná skutková podstata má názov *Obmedzovanie slobody vyznania* a je ustanovená v § 193 trestného zákona č. 300/2005 Z. z.

Ďalšou osobitnou kategóriou sú trestné činy nie výlučne konfesnoprávnej povahy, ale jedným z obligatórnych prvkov skutkovej podstaty je ich motív, vyplývajúci z negatívneho postoja k náboženskej viere. Ide o trestné činy, ktoré sú vyššou trestnou sadzbou trestané v prípade, ak ich páchatel spáchal na inej osobe okrem iného pre jej vyznanie – vydieranie (podľa § 189, ods. 2, písm. c), vražda (podľa § 145, ods. 1, písm. d), ublíženie na zdraví (§ 155, ods. 2, písm. c).

2. 13. 2. Obmedzovanie slobody vyznania (§ 193 Trestného zákona č. 300/2005 Z. z.)

Obmedzovanie slobody vyznania nie je novou skutkovou podstatou v trestnom zákone. Obsahoval ju aj Trestný zákon č. 140/1961 Zb. už v pôvodnom znení, avšak reálna možnosť domáhať sa ochrany náboženského vyznania bola obmedzená ustanoveniami iných zákonov, najmä zákona č. 218/1949 Zb. o hospodárskom zabezpečení cirkví a náboženských spoločností, podľa článku 24, ods. 3 Ústavy, na základe ktorého celá výchova a všetko vyučovanie boli založené na vedeckom svetovom názore a na úzkom spojení školy so životom a prácou ľudu. Osobitným spôsobom obmedzenia slobody vyznania bol spomínaný § 101 Trestného zákona z roku 1961, ktorý postihoval duchovných za zneužívanie náboženskej funkcie.

Trestný čin obmedzovania slobody vyznania patrí do kategórie trestných činov proti slobode obsiahnutých v prvom dieli druhej hlavy osobitnej časti trestného zákona. Skupinovým objektom chráneného záujmu je pri týchto činoch sloboda človeka v rôznych oblastiach (jej užívanie v najširšom zmysle, sloboda pobytu a pohybu, únos človeka a nátlak na neho), vrátane slobody náboženského vyznania, chránenej článkom 24, ods. 1 a 2 Ústavy. Ustanovením § 193 Trestného zákona je chránená individuálna náboženská sloboda s jej rôznymi oprávneniami, ktorými sú:

- právo mať náboženské vyznanie (ako absolútne subjektívne právo nepodliehajúce žiadnym zákonným obmedzeniam);
- právo byť bez náboženského vyznania; Ústava v čl. 24, ods. 1, 3. veta zvyšuje bezkonfesijný stav kvalitatívne na úroveň konfesijného a priznáva mu rovnakú ústavnú aj trestnoprávnu ochranu;
- právo prejavovať náboženské vyznanie navonok verejne (*confessio* prejavíť navonok ako *professio*)
- právo zmeniť svoje náboženské vyznanie,
- právo zvoliť si duchovný (klerický) alebo rehoľný stav.

Skutková podstata trestného činu „Obmedzovanie slobody vyznania“

a) Konanie páchatel'a môže spočívať podľa § 193, ods. 1 v:

- donucovaní iného zúčastniť sa na náboženskom úkone,
- neoprávnenom bránení inému v účasti na náboženskom úkone alebo
- neoprávnenom bránení inému v užívaní slobody vyznania.

Donucovaním treba rozumieť používanie takým foriém, ktoré sú typické pre trestné činy tejto hlavy trestného zákona, a to bezprostredným fyzickým alebo psychickým násilím, hrozbou násillia alebo hrozbou inej ťažkej ujmy.

Kvalifikovaná skutková podstata (§ 193, ods. 2) vyžaduje:

- závažnejší spôsob konania alebo
- spáchanie trestného činu na chránenej osobe alebo
- konanie z osobitného motívu (protináboženský fanatizmus, príslušnosť k sekte) alebo
- konanie na verejnosti.

b) Náboženský úkon

Je to akýkoľvek úkon alebo obrad súvisiaci s vyznávaním viery nejakej cirkvi alebo náboženskej spoločnosti, napríklad omša, iná bohoslužba, vysluhovanie sviatostí, náboženská procesia, vyučovanie náboženstva a účasť na vyučovaní náboženstva, cirkevný pohreb. Zdá sa, že za náboženský úkon je možné považovať aj voľbu duchovného a rehoľného stavu, keďže rozhodnutie v týchto veciach vyplýva z náboženského vyznania, resp. presvedčenia a je súčasťou práva na individuálnu náboženskú slobodu v súlade s § 5, ods. 1, písm. f zákona č. 308/1991 Zb. o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností.

c) Bránenie v účasti na náboženskom úkone

Bránenie musí byť protiprávne. Napriek tomu, že v prípade účasti na náboženskom úkone ide o oprávnenie vyplývajúce z práva na individuálnu náboženskú slobodu ako základného ľudského práva, upravené v čl. 24, ods. 1 Ústavy, podmienky výkonu tohto práva môžu byť podľa čl. 24, ods. 4 Ústavy obmedzené zákonom, ak je to nevyhnutné v demokratickej spoločnosti na ochranu verejného poriadku, zdravia a mravnosti alebo práv a slobôd iných. Takéto opatrenie, ak je vydané, vylučuje protiprávnosť bránenia, musí sa však ako norma verejného práva vykladať striktne.

d) Iné bránenie v užívaní slobody vyznania

Môže spočívať v násilí smerujúcom k ničeniu vecí slúžiacich na výkon náboženského obradu.

Uvedený trestný čin vyžaduje úmyselné konanie. Sankciou v prípade základnej skutkovej podstaty je trest odňatia slobody až na dva roky, v prípade kvalifikovanej skutkovej podstaty až na šesť rokov.

2. 13. 3. Iné trestnoprávne ustanovenia konfesnoprávnej povahy

a) Trestnoprávna ochrana spovedného tajomstva

Do okruhu špeciálnych ustanovení patria exkulpačné ustanovenia podľa § 340, odsek 3 Trestného zákona (neoznámenie trestného činu) a § 341, ods. 4 Trestného zákona (neprekazenie trestného činu). V týchto prípadoch ide o skutkové podstaty, v ktorých zákonodarca vyňal z trestnej zodpovednosti špeciálne subjekty (duchovných uznaných cirkví) za konanie, ktoré je síce inak trestné, ale bolo by v rozpore s nedotknuteľnosťou spovedného tajomstva, významným a tradičným prvkom učenia katolíckej cirkvi, garantovanou Základnou zmluvou medzi Svätou stolicou a SR (z roku 2000) a upraveným aj Zmluvou medzi registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami a SR (z roku 2002). Takáto ochrana v tejto naozaj špecifickej situácii je v súlade s čl. 24, ods. 1 Ústavy SR, garantujúcim slobodu svedomia. Vychádza sa tak, v súlade s ustanovením § 8 zákona č. 308/1991 Zb. o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a NS, v ústrety osobám, ktoré majú ako duchovní v cirkvách určité povinnosti pri plnení svojich úloh tým, že štát uznáva povinnosť mlčanlivosti týchto osôb poverených uznanými cirkvami v súlade s ich vnútornými predpismi vykonávať duchovenskú činnosť. V prípade katolíckej cirkvi toto právo garantuje Základná zmluva medzi Svätou Stolicou a SR v článku 8.

Podľa § 340, ods. 3 Trestného zákona kto neoznámí príslušným orgánom trestný čin spáchaný inou osobou, ak ide o trestný čin:

- s hornou hranicou trestnej sadzby 10 rokov alebo
- korupcie

nie je za takéto konanie trestne zodpovedný, ak by oznámením uvedeného trestného činu porušil spovedné tajomstvo alebo tajomstvo informácie, ktorá mu bola zverená ústne alebo písomne pod podmienkou mlčanlivosti ako osobe poverenej pastoračnou činnosťou.

Podobne sa aj trestnosť činu uvedeného v § 341, ods. 1 (neprekazenie trestného činu) nevzťahuje na osobu, ktorá by splnením tejto zákonnej povinnosti porušila spovedné tajomstvo.

Do tejto kategórie chránených záujmov je potrebné zaradiť aj ustanovenia Trestného poriadku o možnosti svedka odmietnuť vypovedať ak by výpoveďou porušil spovedné tajomstvo alebo tajomstvo informácie, ktorá mu bola zverená ústne alebo písomne pod podmienkou mlčanlivosti

ako osobe poverenej pastoračnou starostlivosťou v štátom registrovaných cirkvách (zák. č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok, § 130, ods. 2, druhá veta).

b) Ochrana osobnej slobody a života páchatel'a z dôvodu náboženskej príslušnosti

Trestný zákon chráni cudzinca - páchatel'a trestného činu pred vyhostením do cudziny, ak by jeho vyhostením bola ohrozená jeho osobná sloboda alebo jeho život okrem iného aj z dôvodu jeho náboženskej príslušnosti (§ 65, odsek 2, písm. b Trestného zákona).

Podobne je procesnoprávne chránená prostredníctvom rozhodnutia ministra spravodlivosti osoba pred vydaním do cudziny, ak by v štáte požadujúcom jej vydanie bola vystavená možnému prenasledovaniu, okrem iného, aj z dôvodu jej náboženstva (§ 510, písm. b) Trestného poriadku).

Obe tieto ustanovenia vychádzajú z čl. 12, ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky, zaručujúceho ochranu základných ľudských práv všetkým obyvateľom bez ohľadu na (okrem iného) vieru a náboženstvo.

c) Ochrana pred činmi motivovanými náboženskou nenávisťou

§ 418 Trestného zákona – genocídium;

§ 423 trestného zákona - hanobenie rasy, národa a presvedčenia

Do tejto kategórie sa zaraďujú trestné činy, ktorých jedným z motívov môže byť náboženská neznášanlivosť. V dôsledku toho je chráneným záujmom pokojná existencia náboženskej skupiny a život jej členom (ochrana pred fyzickým násilím), biologická reprodukcia náboženskej skupiny, jej identita (ochrana pred násilným prozelytizmom detí z určitej náboženskej skupiny) a jej dôstojné životné podmienky. Trestnoprávna sankcia je trest odňatia slobody na 15 až 20 rokov.

Okrem toho je predmetom ochrany trestného zákona v tejto skutkovej podstate náboženská skupina pred hanobením jej náboženského presvedčenia. V tejto súvislosti v roku 2006 rozhodol Európsky súd pre ľudské práva (kauza *Klein versus Slovenská republika*, žiadosť č. 72208/01 z 31. 12. 2006), že odsúdenie pána Martina Kleina súdmi SR v rokoch 2000-2001 za trestný čin hanobenia národa, rasy a presvedčenia (v tomto prípade náboženského) podľa vtedajšieho § 198 Trestného zákona, na podnet dvoch súkromných záujmových zoskupení, bolo porušením čl. 10 Európskej konvencie o ľudských právach s tým, že vyjadrenia M. Kleina v časopise *Domino* efekt z 28. 3. 1997 nezasiahli neprímerane do práv veriacich na vyjadrovanie náboženského presvedčenia, nehanobili ich náboženské presvedčenie a jeho odsúdenie je neprímerané. Európsky súd pre ľudské práva sa otázkou, či bol porušený čl. 9 Európskej konvencie o ľudských

právach, t.j. či išlo vo vyjadreniach pána Kleina o porušenie práva na slobodu náboženského vyznania napr. urážkou náboženského cítenia skupiny obyvateľstva slovným útokom na cirkevného predstaviteľa, v tejto kauze meritórne nezaoberal.

2. 13. 4. Pôsobnosť cirkví pri penitenciárnej starostlivosti (duchovná služba poskytovaná osobám vo výkone trestu)

Orgány činné v trestnom konaní môžu podľa § 4 Trestného poriadku v záujme výchovného pôsobenia trestného konania, zamedzovania a predchádzania trestnej činnosti, ak to považujú za vhodné a účelné, spolupracovať aj so záujmovými združeniami občanov, za ktoré sa považujú aj štátom uznané cirkvi a náboženské spoločnosti. Táto spolupráca našla výraz v dohodách jednotlivých cirkví s príslušnými zariadeniami o poskytovaní duchovnej a pastoračnej starostlivosti osobám vo výkone väzby a trestu odňatia slobody, tak ako to predpokladá zákon č. 308/1991 Zb. o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností (§ 9). Odsúdený má právo mať u seba duchovnú a náboženskú literatúru podľa vlastnej voľby.

Podľa § 9 zákona č. 308/1991 Zb. majú cirkvi (NS) prostredníctvom nimi poverených osôb prístup do miest, v ktorých sa vykonáva väzba a trest odňatia slobody. Ich spoluúčasť pri nápravno-výchovnej práci s odsúdenými je podrobnejšie upravená vo vyhláske č. 125/1994 Z. z. (Poriadok výkonu trestu).

Účasť a aktivity cirkví (NS) v týchto zariadeniach môžu mať rozličnú podobu a formu, najmä :

- konanie bohoslužieb v týchto zariadeniach (v čase vymedzenom ústavným poriadkom),
- rozhovory a pastoračné návštevy spojené s duchovnou starostlivosťou a službami duchovného charakteru,
- zabezpečenie a výklad náboženskej literatúry,
- prednášky, besedy, koncerty,
- účasť na resocializačnej práci s odsúdenými (príprava na prepustenie na slobodu a zaradenie sa do spoločenského života po prepustení).

Aktivity cirkví (NS) sa môžu vyvíjať zásadne mimo pracovného času odsúdených, ale v mimopracovnom čase už nesmie odsúdeným v účasti na duchovných stretnutiach nikto brániť. Duchovní sa musia pri návštevách riadiť predpismi upravujúcimi výkon trestu a ústavným poriadkom zariadenia.

Podľa čl. 3 Zmluvy medzi SR a SS o duchovnej službe katolíckym veriacim v Ozbrojených silách a v Ozbrojených zboroch SR (č. 648/2002 Z. z.) osoby katolíckeho vyznania, ktoré sú vo výkone väzby, výkone trestu odňatia slobody, zadržané alebo zaistené patria, pokiaľ ide o ich pastoračiu, pod jurisdikciu ordinára ozbrojených síl a ozbrojených zborov SR.

2. 13. 5. Trestné právo a náboženské sekty

Trestné právo Slovenskej republiky neupravuje problematiku sektárstva. Pojem „sekta“ právo nepoužíva, sociologické vymedzenie tohto pojmu používa Ústav pre vzťahy štátu a cirkví Ministerstva kultúry SR a vlastnú charakteristiku sekty vypracovalo ministerstvo vnútra Slovenskej republiky na účely monitorovania extrémistických skupín (medzi ne sa zaraďujú aj sekty, ktorých činnosť sa kvalifikuje ako nábožensky orientovaný extrémizmus) a to v nariadení ministra vnútra č. 27 z roku 2001 o postupe v oblasti boja s extrémizmom a o zriadení monitorovacieho strediska rasizmu a xenofóbie. Článok 2, ods. 6 tohto nariadenia vymedzuje sekty ako *deštruktívne náboženské skupiny založené na fanatickom vierovyznaní, prípadne priamo na podvodoch ich zakladateľa, ktoré výrazným spôsobom narušujú mravný vývoj najmä mládeže alebo porušujú právny poriadok, prípadne svojou ideológiou a názormi ohrozujú životy, zdravie alebo majetok osôb a porušujú všeobecne záväzné právne predpisy*. Keďže páchatelom trestného činu môže byť podľa súčasnej právnej úpravy len fyzická, nikdy však nie právnická osoba, trestného činu sa nemôže dopustiť sekta, resp. náboženská spoločnosť. To, že sa určitého trestného činu dopustil člen niektorej sekty, má v konečnom dôsledku väčšinou len informatívny charakter pre vnútornú potrebu policajných orgánov. Zamedzenie nežiadúcemu vplyvu siekt a sektárskych tendencií vo verejnom živote sa realizuje prostredníctvom systému registrácie cirkví a náboženských spoločností, najmä:

- definovaním pojmu cirkiev a uvedením jej podstatných identifikačných prvkov,
- kritériom uvedenia osobných údajov v žiadosti o registráciu a uvedením základnej charakteristiky zakladanej cirkvi alebo náboženskej spoločnosti, jej učenia a poslania,
- splnením požiadavky zákona č. 201/2007 Z. z. o počte 20 000 osôb, ktorí sa hlásia k cirkvi, musia poznať základné články viery a učenie cirkvi a svoje práva a povinnosti v nej a to už v štádiu podania návrhu na jej registráciu.

Takto sa má dosiahnuť prehľad o možných neželateľných tendenciách v činnosti náboženských spoločností, ktorými sú napríklad psychické násilie na členoch cirkvi (vymývanie mozgov), útlak členov cirkvi, absolútne dominantné postavenie vodcu a povinnosť uctievať ho, porušovanie a obmedzovanie rôznych práv a slobôd v rámci náboženskej spoločnosti (osobná sloboda, sloboda pohybu, súkromné vlastníctvo).

III. KONFESNOPRÁVNA ÚPRAVA V NIEKTORÝCH ŠTÁTOCH.

A. SPOLKOVÁ REPUBLIKA NEMECKO.

1. Pramene konfesného práva (právny základ vzťahu štátu a cirkví).

Právnu úpravu vzťahu štátu a cirkví a právneho postavenia cirkví obsahujú najmä:

- Ústava SRN, najmä čl. 3, 7 a 140 (posledný článok recipoval konfesnoprávne ustanovenia Ústavy Weimarskej republiky z roku 1919),
- ústavy jednotlivých spolkových krajín,
- cirkevné dohody so zemskými Evanjelickými cirkvami a. v.,
- konkordáty so Svätou Stolicou.

Cirkevné dohody a konkordáty sú uzavierané na úrovni miestnej (častejšie) a spolkovej a sú trvalým základom dobrej spolupráce. Prax realizácie týchto dohôd oprávňuje hovoriť v prípade SRN o kooperačnom právnom systéme. **Konkordáty** so Svätou stolicou uzavreli niektoré spolkové štáty napr. Bavorsko (1924), Prusko (1929), Bádensko (1932), Dolné Sasko (1965) Nemecká ríša uzavrela celoštátny konkordát so Svätou stolicou v roku 1933 a je účinný aj v súčasnosti. *(Spolkový ústavný súd rozhodol 26. marca 1957, že konkordát z roku 1933 je platný a je naďalej súčasťou nemeckého právneho poriadku. Zostáva tak jedinou platnou nemeckou medzinárodnou zmluvou uzavretou Treťou ríšou).*

Navyše boli uzavreté viaceré čiastkové dohody v oblasti školstva (Düsseldorf, Sasko) a *de facto* uzavretý konkordát má aj Hessensko formou dvoch zmlúv s dvoma územne príslušnými diecézami. Tieto dve zmluvy Apoštolská Stolica iba schválila.

Evanjelická cirkev augsburského vyznania uzavrela so štátom **cirkevné dohody** (dohoda, ktorej predmetom sú viaceré okruhy problémov, okrem tohto typu dohôd boli uzavreté aj dohody v jednotlivých parciálnych záležitostiach) s niektorými nemeckými štátmi (krajinami). Subjektom zmluvy bola na jednej strane vždy teritoriálne príslušná krajinská Evanjelická (protestantská) cirkev, prípadne dve krajinské evanjelické cirkvi, ak obe teritoriálne zasahovali do daného štátu - krajiny a na druhej strane jeden príslušný nemecký štát (krajina). Uzavreté boli tieto cirkevné dohody :

1. Bavorská cirkevná dohoda (1924): Štát Bavorsko a Evanjelicko-luteránska cirkev v Bavorsku
2. Falcká cirkevná dohoda (1924): Štát Bavorsko a Zjednotená protestantsko-evanjelická kresťanská cirkev Falcka
3. Pruská cirkevná dohoda (1931): Slobodný štát Prusko a Krajinská evanjelická cirkev

4. Bádenská cirkevná dohoda (1932): Slobodný štát Bádensko a Zjednotená Evanjelicko-protestantská krajinská cirkev Bádenska
5. Dolnosaská cirkevná dohoda (Loccumerská dohoda, 1955): Dolné Sasko a Evanjelická cirkev v Dolnom Sasku
6. Šlezvicko-Holštajnská cirkevná dohoda (1957): Šlezvicko-Holštajnsko a Evanjelická krajinská cirkev
7. Lippišská cirkevná dohoda (1958): Severné Porýnie-Vestfálsko a Lippišská evanjelická krajinská cirkev
8. Hessenská cirkevná dohoda (1960): Hessensko a Evanjelická krajinská cirkev v Hessensku
9. Porýnsko-falcká cirkevná dohoda (1962): Porýnie-Falcko a Evanjelická krajinská cirkev v Porýní-Falcku.

Predmetom uzavretých konkordátov a cirkevných dohôd sú v prípade SRN najčastejšie tieto záležitosti:

- zabezpečenie ochrany slávenia náboženských sviatkov,
- určenie hraníc cirkevnej územnej správy a postup pri zriaďovaní niektorých cirkevných úradov a inštitucionálnych jednotiek (napr. diecézy) a účelových zariadení (napr. nadácie),
- akceptovanie verejnoprávnej subjektivity cirkevných inštitúcií na základe zákona (napr. farnosť, diecéza, krajinské cirkvi),
- postup pri vymenovávaní profesorov teológie na teologických fakultách štátnych univerzít,
- vzdelávanie učiteľov náboženstva (katechétov) a ich zaraďovanie do výučby na štátnych školách,
- vyučovanie náboženstva na štátnych školách a jeho financovanie,
- zriaďovanie, činnosť a financovanie cirkevných škôl,
- právne postavenie a spolupráca s cirkevnými charitatívnymi inštitúciami,
- pastoračná služba v nemocniciach a väzniciach,
- daňové úľavy a štátne dotácie,
- ochrana majetku cirkví,
- postavenie cirkví pri správe a disponovaní majetkom a právna úprava zastupovania verejnoprávnych zložiek cirkví,
- zaručenie práva cirkví vyberať cirkevnú daň a spôsob jej odovzdávania štátnym orgánom,
- vymedzenie prípadných osobitostí biskupskej prísahy vernosti štátu podľa ríšskeho konkordátu z roku 1933,
- doložka o tom, že prípadné budúce rozdiely vo výklade ustanovení uzavretých dohôd sa budú riešiť v duchu priateľstva a spolupráce (klausula "dobrej viery").

2. Systém a zásady vzťahu štátu a cirkví.

Systém vzťahu štátu a cirkví v Nemecku je možné charakterizovať ako liberálny systém, založený na jednej strane na organizačnej a právnej odluke oboch subjektov a ich inštitúcií a na druhej strane ako systém, v ktorom sa uplatňuje široká spolupráca a vzájomná podpora v rôznych oblastiach.

Hlavnými zásadami vzťahu štátu a cirkví podľa ústavy SRN (Základného zákona) sú najmä:

- konfesná neutralita štátu (neutralita uplatňujúca sa v pozitívnom zmysle - štát neuprednostňuje žiadne náboženstvo, nie je však neutrálny v oblasti morálnych hodnôt),
- náboženská tolerancia, t.j. garancia náboženských slobôd jednotlivcov aj cirkví ako celkov a ich zariadení (čl. 4, ods. 1 a 2 ústavy),
- náboženská parita, t.j. povinnosť štátu správať sa rovnako ku všetkým cirkvám a náboženským spoločnostiam v závislosti od ich právneho statusu (verejnoprávny, súkromnoprávny, sekta)
- organizačná nezávislosť, inštitucionálna a právna odluka oboch subjektov,
- dôsledná rovnoprávnosť Katolíckej cirkvi (28 mil. členov) a Evanjelickej cirkvi a. v. (29, 2 mil. členov) ako dvoch najväčších cirkví,
- verejnoprávne uznanie cirkví a náboženských spoločností po splnení zákonných predpokladov,
- štátna podpora cirkví v materiálnom aj duchovnom smere (napr. existencia povinnej výučby náboženstva na štátnych, t. j. verejných školách),
- zabezpečenie duchovnej starostlivosti v armáde a v zdravotníctve (Evanjelická cirkev a Katolícka cirkev),
- spolupráca štátu v oblasti poskytovania sociálnych služieb s cirkevnými charitatívnymi organizáciami,
- právo na sebaurčenie cirkví – jeho obsahom je napr. právo udeľovať úrady, konať bohoslužby, výučbu náboženstva; osobitným právom je, v súlade s ústavným *ordre public*, s princípmi *bona fidei* (dobrej viery) možnosť stanoviť zamestnancom cirkví a ich zariadení špecifické povinnosti vyplývajúce z vierouky a morálky príslušnej cirkvi – ich porušenie verejným konaním v rozpore s nimi oprávňuje cirkev dať výpoveď v záujme zachovania dobrého mena a záujmov cirkvi;
- zabezpečenie prístupu cirkví do verejného rozhlasu a televízie.

Cirkvi v Nemecku sú verejnoprávnymi korporáciami (čl. 137 Ústavy Weimarskej republiky), ale iba v tom prípade, ak sú uznané štátom za také, ktoré spôsobom svojej správy a počtom členov poskytujú záruku trvalosti. Tým získavajú verejnoprávny status a s týmto faktom spojené práva (napr. vyberať cirkevnú daň). Spoločnosti, ktoré sa samy deklarujú ako náboženské a s duchovným zameraním, ktoré však štát neuznal z rozličných dôvodov ako verejnoprávne, majú súkromnoprávny status aj charakter s dôsledkami, ktoré z toho vyplývajú. Najvýznamnejším

dôsledkom je nevyhnutnosť zaobstarať si prostriedky na činnosť z vlastných zdrojov bez pomoci štátu a jeho orgánov. Od roku 1997 pôsobí v Spolkovom sneme komisia na sledovanie činnosti siekt.

3. Cirkevný majetok a finančné zabezpečenie cirkví v Nemecku.

a) Cirkevná daň - inštitút nemeckého práva

Systém, v ktorom sa cirkev podieľa na výnose z daní odovzdaných v prospech štátu, sa v Nemecku datuje od roku 1875. Tento krok bol urobený nielen v záujme cirkví (v Nemecku Katolíckej cirkvi a Evanjelickej cirkvi a. v.), ale aj štátu, ktorý uznal ich jednoznačne pozitívnu funkciu a význam v spoločnosti. Až do začiatku 20. storočia mala cirkevná daň povahu dane na potreby miestneho cirkevného spoločenstva. V dvadsiatych rokoch sa začína zavádzať systém centrálne riadených daní - diecézne dane. Po skončení druhej svetovej vojny sa systém cirkevnej dane znovu obnovil.

Najvšeobecnejším prameňom právnej úpravy cirkevnej dane je Základný zákon SRN z roku 1949 (čl. 140 Základného zákona v spojení s článkom 137 Ústavy Weimarskej republiky), ktorý poskytuje cirkvám s verejnoprávnym postavením právo vyberať cirkevnú daň. Okrem toho je právna úprava cirkevnej dane rozpracovaná na úrovni jednotlivých krajín - v ich ústavách, cirkevných dohodách alebo v konkordátoch.

Cirkevná daň (*Kirchensteuer*) je základným a rozhodujúcim zdrojom príjmov každej uznanej cirkvi, ktorá podľa zákona pôsobí v Nemecku. Je upravená ako osobitný druh povinnej platby fyzických osôb, príslušníkov cirkví, ktorú vyberá štát prostredníctvom svojich orgánov. Cirkevná daň je vymáhateľná podľa právneho poriadku štátu, t. j. aj prostredníctvom jeho donucovacieho aparátu (súdov). Nezaplatenie cirkevnej dane znamená formálny zánik príslušnosti k cirkvi, spojený aj s možnosťou odmietnuť poskytovanie služieb cirkvou a jej inštitúciami a orgánmi (cirkevný sobáš, pohreb, krst, atď.). Subjektmi dane sú osoby v pracovnom pomere (ale nie uční ani študenti).

Vo verejnom aj súkromnom sektore cirkevnú daň zamestnávateľ strháva svojim zamestnancom z platu a odovzdáva príslušnému daňovému úradu. Z celkovej zinkasovanej sumy cirkevnej dane daňový úrad ako orgán štátu odpočíta tzv. manipulačný poplatok (v podstate poplatok za vyberanie dane) a výsledná suma sa predisponuje na účet územno-administratívneho celku každej cirkvi (Regionálnemu cirkevnému úradu), ktorý na tento účel plní aj funkciu ekonomického správneho orgánu vrátane rozdeľovania príjmu z cirkevnej dane. Rozdeľovanie príjmov vykonáva tzv. fiskálna rada pôsobiaca na tejto úrovni pri každej cirkvi, ktorá je oprávnená vyberať cirkevnú daň.

Výška cirkevnej dane je odstupňovaná podľa osobného a rodinného stavu občana s tým obmedzením, že jej maximálna výška je stanovená na 4% z príjmu fyzickej osoby. S rastom počtu detí v rodine sa výška cirkevnej dane znižuje a rodina s tromi deťmi neplatí cirkevnú daň vôbec. Cirkevná daň ako súčasť celkového daňového zaťaženia fyzickej osoby predstavuje asi 9% z celkovej výšky dane platenej v prospech štátu.

b) Štruktúra príjmov cirkví

- cirkevná daň, ktorá tvorí najvýznamnejší zdroj príjmov cirkvi (asi 80%).
- hospodárska a podnikateľská činnosť cirkvi (10-15%) - disponovanie cirkevným majetkom v záujme zisku (prenájom budov, predaj nehnuteľností). Patria sem aj ďalšie príjmy z podnikateľskej aktivity cirkvi (z vydavateľskej činnosti, činnosti nadácií založených cirkvami).
- verejné príspevky (3-5%) - dotácie, subvencie a iné príspevky od fyzických alebo právnických osôb (vrátane štátu). Príjmy z týchto zdrojov sú vzhľadom na ich verejný charakter určené na verejné ciele, predovšetkým na výučbu na cirkevných školách a na zabezpečenie výučby náboženstva na štátnych (t. j. verejných) školách.
- kostolné zbierky a štólové poplatky sú dobrovoľné príspevky od veriacich (vrátane dobrovoľných poplatkov za služby duchovného charakteru - krsty, sobáše, pohreby).

Výška plátov a úroveň celkového materiálneho zabezpečenia duchovných je však od štátu celkom nezávislá. Príjmy duchovenstva a ich výšku stanovujú cirkvi podľa svojich vnútorných noriem (Katolícka cirkev podľa partikulárnych noriem vydaných Konferenciou biskupov Nemecka).

Príjmy z cirkevnej dane, ktoré štát predisponuje na základné územno-hospodárske jednotky cirkví, sa ďalej rozdeľujú na nižšie jednotky podľa uváženia cirkvi. Katolícka cirkev rozdeľuje diecézne príjmy z cirkevnej dane (diecézy sú základnou hospodárskou jednotkou katolíckej cirkvi) na farnosti tak, že asi 50% diecéznych príjmov z dane smeruje do farností, kde o použití rozhoduje farská rada zložená z laikov a duchovných pôsobiach v danej farnosti.

4. Výučba náboženstva a teologické fakulty.

Normy nemeckého konfesného práva obsiahnuté v Základnom zákone (čl. 7, ods. 2 a 3) predpisujú náboženskú výučbu ako povinnú súčasť školských osnov na všetkých verejných, čiže štátnych školách (aj súkromné bezkonfesné školy sú povinné ponúkať výučbu náboženstva ak o ňu prejaví záujem určitý počet žiakov). Výučba náboženstva má konfesný charakter - jednotlivé cirkvi samostatne organizujú výučbu v triedach zostavených podľa náboženského vyznania žiakov. O obsahu výučby a učebných pomôckach rozhodujú cirkvi.

Právo uskutočňovať náboženskú výučbu majú len osoby, ktoré získali osobitné poverenie na túto činnosť (napr. v Katolíckej cirkvi je to kánonické poverenie - *missio canonica* - od príslušného diecézneho biskupa, v Evanjelickej cirkvi a. v. je tento súhlas vyjadrený vo forme vokácie - *vocatio*.) Udeľovanie a odnímanie týchto poverení je vnútornou záležitosťou cirkví, pri uplatňovaní týchto právomocí však môže dôjsť ku konfliktom so štátnou správou v prípade, ak jej predstaviteľ odmietne odvolať osobu, ktorej bola odňatá kánonická misia alebo vokácia.

Teologické fakulty v SRN majú postavenie štátnej (verejnej) vysokej školy a sú upravené právnym poriadkom štátu aj právnym poriadkom cirkví (katolíckej a evanjelickej). Katolícke teologické fakulty majú navyše ako nevyhnutnú podmienku na ich vznik a činnosť aj výslovné uznanie od Apoštolskej stolice. Profesori teológie na týchto školách musia dostať osobitné poverenie na vyučovanie od diecézneho biskupa podľa predpisu kánonu 812 CIC.

B. SPOJENÉ ŠTÁTY AMERICKÉ.

Ústava USA zaručuje slobodu svedomia, vyznania a garantuje cirkvám právnu ochranu. V účinnosti je fakultatívna forma sobáša (civilný alebo cirkevný). Štátne úrady sú od všetkých cirkví nezávislé, prísaha (napr. pred súdom) má však náboženský charakter, ale len pre veriacich. Odluka cirkvi od štátu sa prejavuje najmä v školstve - na štátnych školách sa náboženstvo nevyučuje. V USA pôsobí vyše 250 rozličných cirkví, najviac občanov sa hlási k protestantským cirkvám (75 miliónov), katolíkov je asi 60 miliónov, pravoslávnych kresťanov asi 6 miliónov a k židovskému vierovyznaniu sa hlási asi 7 miliónov občanov.

1. Právny status cirkví v USA

V Ústave USA je od prijatia prvého dodatku k nej (r. 1791) zakotvená ako súčasť systému ľudských práv a slobôd aj náboženská sloboda a súčasne **odluka cirkvi od štátu**. Odluka je vyjadrená v tej forme, že podľa prvého dodatku k Ústave USA z roku 1791. Kongres USA nesmie prijať zákon, ktorým by:

- zakázal slobodný výkon náboženstva (free exercise clause)
- ustanovil určité náboženstvo ako verejné (non-established clause).

Právny poriadok v nadväznosti na túto skutočnosť nepoužíva pojem "cirkev" (*church*), tento pojem používa len cirkevné právo. Zákony používajú výrazy "*religious society*" (náboženská spoločnosť) alebo "*religious corporation*" (náboženské združenie - cirkev v pravom zmysle slova ako spoločenstvo osôb, korporácia) a cirkvi vznikajú a pôsobia podľa noriem súkromného práva.

Najčastejšími formami právnej existencie cirkví najmä na účely majetkovoprávne podľa amerického práva sú:

- trust (uplatňuje sa v cirkvách bez hierarchických vzťahov, pretože umožňuje laikom podieľať sa na riadení cirkvi),
- nezisková náboženská korporácia,
- jednočlenná korporácia (takto pôsobí napr. Katolícka cirkev – diecézny biskup je jediným spoločníkom korporácie) a
- voľné združenie.

Vzhľadom na všeobecnú a stručnú zákonnú úpravu plnia v oblasti vzťahu štátu a cirkví osobitnú, ale významnú úlohu v americkom právnom systéme precedensy - súdne rozhodnutia, plniace funkciu prameňov práva; súdy v budúcnosti musia vo svojej rozhodovacej činnosti vychádzať z týchto rozhodnutí. V oblasti vzťahu štátu a cirkví je významným právnym prameňom najmä rozhodnutie Najvyššieho súdu v spore *Lemon versus Kurtzman* z roku 1971. Od tohto roku sa v súdnej činnosti, ale aj v praktickej činnosti verejných úradov a inštitúcií uplatňuje ako výsledok tohto sporu najmä tzv. **Lemon test**, kritérium pozostávajúce z troch zásad:

- právo musí mať vždy sekulárny charakter a účel (právne vzťahy majú výlučne sekulárny charakter, ich predmetom nikdy nie sú vnútorné záležitosti cirkví),
- primárnym účinkom zákona nesmie byť zvýhodnenie alebo zákaz určitého náboženstva (náboženskej spoločnosti),
- zákon nesmie podporovať prílišné prepojenie štátu (vlády) s náboženstvom.

Na druhej strane niektoré súdne precedensy zjemnili prax najmä v oblasti majetkového postavenia a príjmov cirkví i možnosti poskytovania daňových zvýhodnení náboženským spoločnostiam, vychádzajúc z toho, že náboženstvo je súčasťou spoločnosti a nepôsobí mimo verejného života. Popri iných druhoch spoločností (literárna, vedecká, charitatívna) aby mohla určitá spoločnosť, seba deklarujúcu ako náboženskú, podľa federálneho daňového zákona byť oslobodená od federálnej dane z príjmu musí spĺňať tieto kritériá:

- mať náboženskú povahu,
- jej čisté príjmy nie sú určené súkromným akcionárom a spoločníkom,
- jej aktivity nesmerujú z podstatnej časti na propaganda alebo na ovplyvňovanie legislatívy,
- nezasahujú do predvolebnej kampane v prospech určitého kandidáta na verejný úrad.

Federálny finančný úrad v praxi oslobodzovania od daní používa 14-bodové kritérium na posúdenie povahy náboženskej spoločnosti. Tá musí mať:

- určitú formu právnej existencie,
- určitú náboženskú doktrínu a podobu bohoslužieb (liturgiu),
- stále a určité riadiace (mocenské) orgány,

- disciplinárny a vieroučný kódex,
- náboženskú históriu,
- členstvo nezlučiteľné s členstvom v inej náboženskej spoločnosti,
- ordinovaných duchovných,
- duchovných s príslušným vzdelaním,
- vlastnú literatúru,
- stále miesto pre bohoslužby,
- riadne zhromaždenia,
- riadne bohoslužby,
- nedeľnú školu pre výučbu náboženstva (sunday school).

Náboženské spoločnosti môžu slobodne vyvíjať duchovnú aj podnikateľskú činnosť, ale zásadne bez verejnej (štátnej) podpory. Vzhľadom na osobitný (neziskový) charakter ich činnosti sú oslobodené od daní z príjmu, dane z majetku a z obratu (daň z pridanej hodnoty), je však stanovená maximálna hranica majetku prostredníctvom tzv. amortizačných zákonov.

Verejná pomoc cirkvám má dvojakú podobu. Môže byť poskytovaná buď priamo náboženským inštitúciám, alebo fyzickým osobám, využívajúcim služby náboženských spoločností (napr. daňové zvýhodnenie rodičov detí navštevujúcich školy náboženských spoločností).

2. Štruktúra príjmov katolíckej cirkvi.

Katolícka cirkev v USA vlastní predovšetkým nehnuteľný majetok, ktorý nie je likvidný - je ťažko speňažiteľný (školy, nemocnice, budovy rozličných cirkevných inštitúcií, fary postavené na základe účelových darov zo súkromnej sféry) a v dôsledku toho trpí nedostatkom peňazí v hotovosti. V súvislosti s tým sa zameriava práve na získanie finančných zdrojov v hotovosti. Štruktúru jej príjmov tvoria:

- a) výročná peňažná zbierka - uskutočňuje sa na základe tzv. "výročnej výzvy biskupov" (*Annual Bishop Appeal*) adresovanej všetkým katolíckym veriacim. Je zdrojom finančnej hotovosti na krytie celocirkevných potrieb;
- b) súkromné dary (*Private Donations*) - jednorazové finančné príspevky od fyzických a právnických osôb, najmä podnikateľských subjektov, ktoré sú účelovo určené na konkrétne projekty (najmä na výstavbu škôl, nemocníc, zariadení charitatívnej povahy);
- c) nedeľné zbierky - uskutočňujú sa vo farnostiach a sú určené na zabezpečenie potrieb nižších územných celkov (farností);

d) dobrovoľný desiatok - Katolícka cirkev v USA vyzýva svojich veriacich na dobrovoľné odovzdávanie 1/10 svojich príjmov v jej prospech a v prospech jej charitatívnych subjektov (príjmy z desiatku tvoria však len 2-5 % získaných zdrojov v celkovej štruktúre príjmov).

Vzhľadom na to, že Katolícka cirkev rovnako ako všetky ostatné cirkvi a náboženské spoločnosti v USA je, samozrejme, súkromnoprávnym subjektom, nedostáva od štátu príspevky alebo dotácie. Len niektoré jej zložky, ktorých pôsobenie má veľmi výraznú verejnú povahu (Národná katolícka Charita, cirkevné školy), môžu dostať za určitých podmienok účelové príspevky (dotácie), resp. granty na vybrané projekty. V roku 1946 udelil Federálny finančný úrad katolíckej cirkvi a jej inštitúciám uvedeným v "Centrálnom katolíckom adresári" hromadné oslobodenie od federálnej dane z príjmu.

C. FRANCÚZSKO.

1. Základné postavenie cirkví v štáte.

Francúzsko je v súčasnosti jedným z príkladov systému takmer absolútnej odluky cirkvi od štátu, pričom štát opomenutím vyjadrenia osobitného postoja k náboženstvu deklaruje v ústave (v preambule ústavy z roku 1946 a v ústave z roku 1958) svoj laický, bezkonfesný charakter a neidentifikáciu (nestotožnenie sa) s akoukoľvek cirkvou alebo náboženskou spoločnosťou.

Vzťah štátu k cirkvám je vo všeobecnosti upravený v zákone z roku 1905 - **Zákon o odluke cirkví a štátu**, z ktorého vyplýva bezkonfesný charakter štátu (laicita štátu), v zákone sa prejavujúci predovšetkým tým, že nepoužíva pojem "cirkev" alebo "náboženská spoločnosť", ale pojem **kultové spolky** (*associations cultuelles*). V čl. 1 tohto zákona je vyjadrená garancia slobody svedomia náboženských vyznaní a slobodného výkonu kultu. Ústava (1958) potvrdila v tomto smere *status quo* a jej jediným konfesnoprávnym ustanovením je čl. 2, ktorý zaručuje všetkým občanom rovnosť pred zákonom bez rozdielu pôvodu, rasy alebo náboženstva. Vznik, existencia a pôsobenie cirkví sa neodvíja od registrácie štátom, ale od všeobecného zákonného uznania všetkých vyznaní (t. j. cirkví), ktoré je zakotvené v tomto článku ústavy. Od roku 1946 sa zmiernil negatívny postoj štátu k náboženstvu a jeho celkový laický charakter tým, že v preambule ústavy z tohto roku je garantovaná ochrana súkromného náboženského presvedčenia a viery.

Kedže *zákon o odluke* predpokladá pre právne postavenie reholí a kongregácií osobitný procesný postup, získavajú rehole a kongregácie právnu subjektivitu až na základe osobitnej registrácie a uznania štátom.

Odluka cirkvi od štátu však nie je absolútna. Určitý druh prepojenia medzi štátom a cirkvou existuje v oblasti školstva od roku 1959. V tomto roku bol prijatý zákon, ktorý upravuje postavenie

súkromných škôl, medzi ktoré patria aj školy konfesné, a stanovuje podmienky, po splnení ktorých môžu tieto školy dostávať od štátu finančné príspevky. Základnou podmienkou je uzavretie "zmluvy o pridružení", v ktorej na jednej strane cirkevná škola vyjadruje súhlas s uplatňovaním štátneho dozoru a s realizáciou štátom schválených učebných osnov a na druhej strane sa štát zaväzuje materiálne zabezpečiť prevádzku cirkevnej školy a platiť jej zamestnancov. V súkromných školách sa môže od roku 1959 vyučovať aj náboženská výchova, vo verejných (štátnych) školách len na žiadosť rodičov žiakov. V armáde, nemocniciach, väzniciach a v určitých typoch stredných škôl môže podľa právneho poriadku pôsobiť osobitná duchovná správa (kapláni).

V správe svojich vnútorných záležitostí sú všetky cirkvi a náboženské spoločnosti autonómne s jedinou výnimkou. Apoštolská stolica priznala v roku 1921 francúzskej vláde "konzultačné právo" v záležitosti vymenúvania katolíckych biskupov. Vo Francúzsku je v účinnosti už vyše dvesto rokov obligatórny civilný sobáš.

2. Osobitný systém vzťahov medzi štátom a cirkvami v troch východných departmentoch štátu.

Osobitnou skutočnosťou, prelamujúcou absolútny charakter odluky, je systém vzťahu cirkví a štátnej moci v regióne Alsasko-Lotrinsko, kde v troch departmentoch tejto oblasti (Bas-Rhin, Haut-Rhin, Moselle) sa **neuplatňuje systém odluky**, ale konkordát uzavretý cisárom Napoleonom v roku 1801 spolu s organickými článkami, ktoré boli k nemu pripojené v roku 1802. Konfesnoprávny status tejto oblasti bol potvrdený po prvej svetovej vojne zákonom (1924) a účinky konkordátu sa tu uplatňujú ako ústavnoprávna obyčaj.

Cirkvi a náboženské spoločnosti, ktoré pôsobia v tejto oblasti sa delia na uznané a neuznané. Medzi štyri uznané náboženské spoločnosti patria :

- Katolícka cirkev, uznaná na základe konkordátu a organických článkov,
- Evanjelická cirkev augsburského vyznania, uznaná na základe organických článkov,
- Evanjelická cirkev helvétskeho vyznania, uznaná na základe organických článkov,
- Židovská náboženská obec, uznaná na základe osobitného dekrétu z roku 1808.

Tieto cirkvi (NS) majú status korporácie s verejnoprávnou subjektivitou, ktorú realizujú prostredníctvom inštitúcií (ústavov) uznaných zákonom. Štát im poskytuje subvencie na príjmy cirkevných úradníkov a sčasti uhrádza iné výdavky na kultové potreby (na údržbu cirkevných budov).

Ostatné cirkvi a náboženské spoločnosti pôsobiace v tejto oblasti štátu majú status neuznanej cirkvi (náboženskej spoločnosti) a ich postavenie je upravené všeobecnými predpismi. Nemajú právo na výhody ako uznané cirkvi.

3. Štruktúra príjmov katolíckej cirkvi.

Podľa zákona z roku 1905 majú majetkovoprávnu subjektivitu **kultové spolky**, ktoré sú v rámci Katolíckej cirkvi na základe schválenia Apoštolskou stolicou inštitucionalizované od roku 1923. Do právnych vzťahov vstupuje cirkev na úrovni diecéz prostredníctvom diecéznych kultových spolkov.

Katolícka cirkev zabezpečuje svoje potreby s vypätím všetkých síl, ale aj napriek tomu má stále problémy najmä s finančným zabezpečením kňazov v pastorácii. Ich finančné zabezpečenie pohltí ročne asi 2/3 všetkých príjmov Katolíckej cirkvi. Zdroje príjmov tvoria:

a) dary veriacich - do tejto skupiny je potrebné zaradiť okrem súkromných darov fyzických a právnických osôb aj dobrovoľné príspevky za cirkevné úkony ("štólové poplatky") a kostolné zbierky počas celého roka (tieto zdroje spolu tvoria asi 75% príjmov a slúžia na zabezpečenie celocirkevných potrieb,

b) kultová dávka - dobrovoľná "daň v prospech cirkvi", ktorá sa vyberá vo farnostiach raz ročne a slúži na materiálne zabezpečenie kňazov vo farnosti (veriaci vo farnosti si "platia" svojich kňazov); kultová dávka tvorí asi 25% všetkých príjmov a platí ju približne 40-50% katolíckych veriacich .

Na základe "odlukového zákona" z roku 1905 (čl. 2) sa štát zriekol akejkoľvek podpory cirkví (hmotnej ale v podstate aj morálnej) a vyhlásil všetky nehnuteľnosti postavené k tomuto roku (t. j. k roku 1905) za vlastníctvo štátu, čiže aj cirkevné budovy, ktoré cirkev odvtedy iba užíva. O údržbu budov, ktoré užíva cirkev (bezplatne) a ktoré sú vo vlastníctve štátu, sa samozrejme stará štát.

D. TALIANSKO.

1. Základy právneho postavenia cirkví v štáte.

Konfesnoprávna úprava v Taliansku je čiastočne odlišná pre Katolícku cirkev a pre ostatné cirkvi a náboženské spoločnosti (tou je napríklad aj moslimská náboženská obec so 150 000 členmi) pôsobiacimi v štáte. Konkordát uzavretý v roku 1929 medzi Talianskom a Svätou stolicou (spolu s Lateránskymi dohodami) totiž priznal katolíckej cirkvi osobitné postavenie v štáte a katolícke náboženstvo nadobudlo privilegované postavenie, ktorého účinky sa prejavovali predovšetkým v

oblasti školstva. Katolícke náboženské spolky a katolícke manželstvo požívali osobitnú ochranu zo strany štátu (napr. zákaz rozvodu, zrušený až v roku 1974 na základe výsledku ľudového hlasovania v referende). V roku 1948 síce parlament v čl. 7 ústavy recipoval Lateránske dohody ako celok, ale súčasne uznal a garantuje aj slobodu ostatných cirkví a náboženských spoločností. Podľa ústavy (čl. 3) majú všetci občania bez ohľadu na náboženské vyznanie rovné postavenie pred zákonom. Všetky cirkvi sú slobodné, s tým, že nekatolícke cirkvi majú právo organizovať sa a pôsobiť podľa vlastných organizačno-právnych dokumentov (štatútov), ak sú v súlade s právnym poriadkom a na základe toho potom nadobúdajú status verejnoprávnej korporácie. Ich právny vzťah k štátu je od roku 1948 upravený zákonmi, prijatými na základe predchádzajúcej dohody s predstaviteľmi týchto cirkví.

V priebehu bojov za národné zjednotenie Talianska (v druhej polovici 19. stor.) bolo do spoločnosti integrované aj židovské náboženské spoločenstvo.

2. Postavenie katolíckej cirkvi.

Základná právna úprava postavenia Katolíckej cirkvi a jej vzťahu k štátu je obsiahnutá v ústave a okrem toho je v účinnosti konkordát z roku 1929 s významnou novelou z roku 1984.

Podľa čl. 7 ústavy sú Katolícka cirkev aj štát vo sfére svojho pôsobenia nezávislé a zvrchované, pričom zmena zmlúv upravujúcich ich vzájomný vzťah (t. j. konkordátu a Lateránskych dohôd) nemá povahu zmeny ústavy. V súvislosti s úpravou obsiahnutou v konkordáte uplatňujú svoje odlišné kompetencie v záujme spoločného blaha ľudí aj štátu. Podľa čl. 1-3 novelizovaného konkordátu sa Katolícka cirkev zriekla svojich privilégií a štát sa zriekol uplatňovania spolurozhodovacieho práva v niektorých záležitostiach. Novela konkordátu zmenila aj obligatórnu povahu vyučovania náboženstva na verejných školách na fakultatívnu (čl. 9). Podľa čl. 8 boli zachované občianskoprávne účinky manželstva uzavretého podľa kánonického práva a právoplatných a vykonateľných rozsudkov cirkevných súdov v manželských záležitostiach (okrem pápežského dišpenzu v prípade nedokonaného manželstva). Najvýznamnejšou zmenou konkordátu však bol nový systém financovania cirkví.

3. Financovanie cirkví v Taliansku.

Systém financovania cirkví v Taliansku bol radikálne zmenený v roku 1984, keď bola v parlamente schválená novela konkordátu Talianska so Svätou stolicou (uzavretého v roku 1929) a ktorá znamenala ukončenie štátnej podpory kultu. Zmena nadobudla účinnosť od roku roku 1990 a jej podstatou je zavedenie systému **assignovanej dane** ("poukázanej dane"), ktorá formálne

znamená zavedenie oddeleného financovania cirkvi a štátu. Na správu finančných záležitostí boli v rámci Katolíckej cirkvi zriadené *diecézne ústavy*.

a) Asignovaná daň - charakteristika, systém a jeho uplatňovanie

Každý občan v Taliansku (fakticky veriaci aj neveriaci) sa môže každý rok rozhodnúť, či určenú časť svojej dane, ktorú má zaplatiť v tom roku, poukáže (asignuje) cirkvi alebo štátu. Ak sa rozhodne, že ju poukáže štátu, tak asignovaná daň je v konečnom dôsledku určená v prospech charitatívnych cieľov. Toto svoje rozhodnutie realizuje fyzická osoba stanovenou formou v daňovom priznaní. Výška dane je v súčasnosti 0,8% z celkovej daňovej povinnosti občana, ale každý tretí rok sa prehodnocuje v komisii zloženej z predstaviteľov štátu aj cirkví a jej výška môže byť zmenená. Ak občan nevyznačil v daňovom priznaní, komu chce venovať asignovanú daň, rozdelí sa jeho asignovaná daň v tom pomere, v akom sa rozhodli tí, ktorí svoje rozhodnutie realizovali tým, že poukázali časť dane či už v prospech štátu alebo niektorej cirkvi. (Ak sa v určitom roku napríklad 70% občanov rozhodlo venovať asignovanú daň v prospech Katolíckej cirkvi, 10% v prospech Evanjelickej cirkvi augsburského vyznania a 20% v prospech štátu, rozdelí sa suma asignovanej dane tých, ktorí sa nerozhodli, v takom istom pomere.)

b) Štruktúra príjmov Katolíckej cirkvi

Príjmy Katolíckej cirkvi tvoria:

- a) asignovaná daň,
- b) kostolné zbierky a štólové poplatky,
- c) súkromné dary - dary fyzických a právnických osôb, ktorých výšku je možné odpočítať od daňového základu a tým znížiť daňový základ na určenie výšky daňovej povinnosti.

Celkové príjmy z asignovanej dane poukázanej v prospech katolíckej cirkvi sa delia tak, že 50% sa rozdelí v rovnakom pomere všetkým katolíckym diecézám v Taliansku (každá z 227 diecéz dostane 1/227 z polovice všetkých príjmov) a 50% sa rozdelí diecézám podľa viacerých objektívnych kritérií (počet obyvateľstva, počet veriacich, atď.).

Systém asignovanej dane sa v Taliansku veľmi dobre uplatnil najmä preto, že kladie dôraz na samostatné a slobodné rozhodnutie občana, pričom nepoukázanie dane v prospech cirkvi sa nespája s formálnym aktom vystúpenia z cirkvi a je postavený na dôvere veriacich voči cirkvi a ich vlastnej zodpovednosti. Keďže asignovanú daň musí zaplatiť každý občan (môže sa len rozhodnúť, komu ju poukáže), neprichádza do úvahy jej právne vymáhanie, ako je to v prípade cirkevnej dane v Nemecku alebo cirkevného príspevku v Rakúsku, kde je cirkevná daň (cirkevný

príspevok) oddelený od ostatného daňového zaťaženia. (Právne následky v talianskom systéme vznikajú len v prípade nesplnenia celkovej daňovej povinnosti, ktorej súčasťou je aj asigovaná daň).

Nezanedbateľným dôsledkom uplatňovaného systému je aj nutnosť budovania dôveryhodného postavenia a celkového kreditu jednotlivých cirkví a efektívnej práce cirkevnej správy v záujme maximalizácie výšky dane poukázanej v ich prospech obyvateľmi.

IV. MEDZINÁRODNOPRÁVNY ASPEKT ÚPRAVY NÁBOŽENSKEJ SLOBODY.

1. Deklarácia Svetovej rady cirkví o náboženskej slobode (r. 1948).

Predchodcom dohôd uzavretých štátmi na medzinárodnej, resp. nadnárodnej úrovni, predovšetkým Všeobecnej deklarácie ľudských práv bola *Deklarácia o náboženskej slobode*, ktorú vyhlásila Svetová rada cirkví v Amsterdame v roku 1948 a v ktorej vytýčila určité požiadavky, resp. ideály, ktoré by si malo medzinárodné spoločenstvo osvojiť. Medzi tieto ideály by podľa deklarácie mali patriť tieto práva:

- každý má právo určiť si sám svoju vlastnú vieru a svoje vyznanie,
- každý má právo vyjadrovať svoje náboženské presvedčenie bohoslužbou, vyučovaním a v praktickom živote a otvorene vyjadrovať stanoviská vyplývajúce z tohto presvedčenia v sociálnych a politických organizáciách (individuálna náboženská sloboda),
- každý človek má právo združovať sa s ostatnými a vytvárať s nimi spoločné organizácie s náboženským zameraním,
- každá náboženská organizácia, založená a udržiavaná v súlade s právami jednotlivca, má právo si určiť sama svoje zásady a svoju prax v službe cieľom, pre ktoré sa rozhodla (inštitucionálna náboženská sloboda).

Deklarácia nemá právnu povahu, je len vyjadrením predstáv cirkví - členov Svetovej rady cirkví o obsahu a význame náboženskej slobody pre dobro ľudskej spoločnosti.

2. Individuálna náboženská sloboda vo Všeobecnej deklarácii ľudských práv.

Po skúsenostiach z II. svetovej vojny prevzalo medzinárodné spoločenstvo prostredníctvom OSN záväzok zaistiť všeobecné uznanie a zachovávanie ľudských práv a základných slobôd. OSN vyhlásila ako spoločný cieľ pre všetky národy vo *Všeobecnej deklarácii ľudských práv* (VŠDL'P) skutočnosť, aby boli postupne prijaté aj vnútroštátne a medzinárodnoprávne normy chrániace základné ľudské práva a slobody vrátane práva na náboženskú slobodu. Dňa 10. decembra 1948 schválilo Valné zhromaždenie OSN Všeobecnú deklaráciu ľudských práv, ktorá v článku 18 obsahuje úpravu ochrany individuálnej náboženskej slobody, t.j. pre fyzické osoby, a to tak, ako ju medzinárodné spoločenstvo odporúča, aby ju normatívne upravili členské štáty vo svojich právnych poriadkoch. V článku 18 Deklarácie je uvedené:

„Každý má právo na slobodu myslenia, svedomia a náboženstva; toto právo zahŕňa v sebe i slobodu zmeniť svoje náboženstvo alebo vieru, ako aj slobodu prejavovať svoje náboženstvo alebo vieru sám alebo spoločne s inými, verejne alebo súkromne, vyučovaním, vykonávaním náboženských úkonov alebo bohoslužbou a zachovávaním náboženských zvykov a obradov.“

Okrem toho v článku 2 vyjadruje VŠDLP presvedčenie o neprípustnosti diskriminácie a rovnosti všetkých ľudí v právach a slobodách:

„Každý má všetky práva a slobody, stanovené touto deklaráciou, bez rozdielu rasy, pohlavia, jazyka, náboženstva, politického alebo iného zmýšľania..“

V článku 16 VŠDLP je upravené aj právo každého plnoletého človeka uzavrieť manželstvo bez ohľadu na rasu, národnosť a náboženstvo a ochrana pred nátlakom zdôraznením požiadavky slobodného súhlasu manželov.

VŠDLP zakladá pre členské štáty OSN záväzok, aby chránili základné ľudské práva v rámci svojej jurisdikcie v súlade s odporúčaním Deklarácie.

3. Európska konvencia o ľudských právach (r. 1950).

Myšlienka univerzálnej platnosti ľudských práv sa presadila aj v západnej Európe, ktorá prostredníctvom Rady Európy prijala v roku 1950 Európsku konvenciu o ľudských právach. Je výrazom ochrany ideálov a hodnôt, ktoré sú spoločným dedičstvom európskych štátov. V článku 9, ods. 1 je pozitívnym spôsobom vymedzený obsah náboženskej slobody:

„Každý má právo na slobodu myslenia, svedomia a náboženského vyznania; toto právo zahŕňa slobodu zmeniť svoje náboženské vyznanie alebo presvedčenie, ako aj slobodu prejavovať svoje náboženské vyznanie alebo presvedčenie sám alebo spoločne s inými, či už verejne alebo súkromne, bohoslužbou, vyučovaním, vykonávaním náboženských úkonov a zachovávaním obradov.“

Ochrana individuálnej náboženskej slobody je vyjadrená v článku 9, ods. 2 Konvencie:

„Sloboda prejavovať náboženské vyznanie a presvedčenie nesmie byť predmetom iných než zákonom daných obmedzení, ktoré sú v demokratickej spoločnosti nevyhnutné v záujme verejnej bezpečnosti, verejného poriadku, zdravia a morálky alebo v záujme ochrany práv a slobôd druhých.“

Chápanie rozsahu práva na náboženskú slobodu je široké, pretože znenie tohto článku obsahuje negatívne vymedzenie pojmu náboženská sloboda a to tak, že taxatívne vymenúva len okolnosti, z dôvodu ktorých ju možno obmedziť. Môže sa to uskutočniť vždy len zákonom, nikdy nie administratívnym, resp. súdnym zásahom.

V Dodatkovom protokole č. 1 z roku 1952 ku Konvencii pribudol ďalší aspekt náboženskej slobody – právo na náboženskú výchovu, t.j. povinnosť štátu, ktorý prevzal úlohy v oblasti výchovy a vzdelávania, rešpektovať právo rodičov na náboženskú výchovu detí v súlade s ich vlastným náboženským a svetonázorovým presvedčením. Náboženská výchova sa tu chápe ako spôsob prejavu náboženského presvedčenia navonok. V dôsledku toho štát musí zabezpečiť náboženskú výchovu aj na štátnych školách.

Individuálna náboženská sloboda sa v Konvencii chápe ako prirodzené právo každého človeka, ktoré štát musí chrániť a musí garantovať aj slobodu prejavovať ju navonok rôznymi spôsobmi, ktoré nie sú v rozpore s verejným poriadkom, morálkou, právami a slobodami ostatných.

Členstvo v Rade Európy zakladá jurisdikciu Európskeho súdu pre ľudské práva pre členský štát, ktorý je kompetentný rozhodovať kauzy, týkajúce sa aj dodržiavania a ochrany náboženskej slobody podľa článku 9 Konvencie. Výnimočnosť Európskej konvencie o ľudských právach spočíva aj v jej priamej aplikovateľnosti v právnych poriadkoch štátov, na rozdiel od univerzálnych dohôrov o ľudských právach.

4. Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach (r. 1966).

Bol podpísaný 19. 12. 1966 v New Yorku, ČSSR ho podpísala 7. 10. 1968, vyhlásený bol až v roku 1976 pod č. 120/1976 Zb., po tom, čo ČSSR podpísala Záverečný akt Helsinskej konferencie o bezpečnosti a spolupráci v Európe. Predstavuje ďalší medzník vo vývoji (nie obsahovo) tým, že nepriamo konštatuje nedodržiavanie záväzkov vyplývajúcich zo VŠDLP, vrátane záväzku rešpektovať náboženskú slobodu. Zo znenia odseku 2 článku 18 nepriamo vyplýva, že v tom čase existovali štáty, ktoré obmedzujú neprípustne náboženskú slobodu:

„Nikto nesmie byť podrobený donucovaniu, ktoré by narušovalo jeho slobodu vyznávať alebo prijať náboženstvo alebo vieru podľa vlastnej voľby.“

Ako právo patriace do kategórie kultúrnych práv bolo upravené právo rodičov zabezpečiť náboženskú a morálnu výchovu ich detí v zhode s ich vlastným presvedčením v zariadeniach aj iných než tých, ktoré zriadil štát.

5. Deklarácia VZ OSN o odstránení všetkých foriem neznášanlivosti a diskriminácie založených na náboženstve alebo viere (25. november 1981).

Táto deklarácia bola reakciou časti medzinárodného spoločenstva na pokračujúce porušovanie náboženskej slobody vo svete a nerešpektovanie záväzkov prijatých na pôde OSN. Rozširuje ochranu o zákaz diskriminácie z dôvodu vyznávania náboženskej viery tak, že takúto

diskrimináciu považuje za urážku ľudskej dôstojnosti a popretie zásad Charty OSN a má byť odsúdená ako porušenie ľudských práv (čl. 3 Deklarácie).

Deklarácia vyzýva štáty, aby zabránili šíreniu náboženskej neznášanlivosti prijatím právnych noriem v tejto oblasti.

V čl. 5 Deklarácia uvádza, že náboženská výchova nesmie škodiť telesnému alebo duševnému zdraviu dieťaťa alebo jeho všestrannému rozvoju – prioritnou zásadou je *najvyšší prospech dieťaťa*.

Deklarácia rozširuje obsah náboženskej slobody o:

- právo usporiadať život v rodine v súlade so svojim náboženstvom alebo vierou, majúc na zreteli mravnú výchovu, v ktorej by podľa ich presvedčenia malo byť dieťa vychovávané (čl. 5, ods. 1)
- právo dieťaťa na to, aby nebolo nútené do vyučovania o náboženstve alebo viere proti praniu svojich rodičov alebo zákonných zástupcov (čl. 5, ods. 2)
- slobodu uchádzať sa o finančné a iné príspevky od jednotlivcov a inštitúcií a prijímať ich (čl. 6, písm. f),
- právo zachovávať dni pokoja a sláviť sviatky s pravidlami svojho náboženstva alebo viery (čl. 6, písm. h),
- právo vychovávať, ustanovovať, voliť alebo určovať vhodných predstaviteľov podľa postupnosti, ktorú vyžadujú požiadavky alebo normy toho ktorého náboženstva alebo viery (čl. 6, písm. g);

Deklarácia však nemá normatívnu, resp. záväznú povahu, má len odporúčajúci charakter.